

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ЗБОРНИК РАДОВА

Књ. XXXVI

ВИЗАНТОЛОШКИ ИНСТИТУТ

Књ. 2

Уредник:

Академик ГЕОРГИЈЕ ОСТРОГОРСКИ
управник Византолошког института САН

Примљено на V скупу Одељења друштвених наука САН
20 VI 1953 године

БЕОГРАД

1953

ИВАН ПОПОВИЋ

НОВОГРЧКЕ И СРЕДЊЕГРЧКЕ ПОЗАЈМИЦЕ У САВРЕМЕНОМ СРПСКОХРВАТСКОМ ЈЕЗИКУ

I.

Осим класичних грчких речи, раширених, уосталом, по свим европским језицима, јужнословенски језици су примили у себе и грчке речи у византиској епоси и у новије доба. Ову чињеницу је систематски показао велики познавалац грчко - словенских питања М. Фазмер већ поодавно¹. Било је такође и других студија у томе правцу, па нам је Д. М а т о в донео списак новогрчких позајмица у бугарском језику², који је затим допунио у својим разним радовима С. Младенов. 1944 године Фазмер се поново позабавио овим питањем, и овога пута је проучио новогрчке позајмице у српскохрватском језику³. Најзад је изишла, 1951 године, добра књижица А. Таховског о грчким речима које се употребљавају у македонским народним говорима⁴. Материјал се његов односи на македонске дијалекте на територији Југославије, Бугарске и Грчке.

Студије Матова и Таховског, а такође и Младеновљев *Етимологически и правописен речник на българския книжовен език*, дају нам јасну слику о огромном грчком утицају, и књишком и народском, на савремени бугарски и македонски језик, а толики утицај није ни најмање чудан кад се има на уму значај грчке цивилизације за балканске народе и блискост лингвистичких ареала грчког, с једне стране, и македонског и бугарског, с друге. Иста ствар се, уосталом, може констатовати и у случају других двају

¹ Видети нарочито његове чланке *Греко-славянские этюды I-II* у Извѣст. отдѣл. русскаго языка и словесности, Петроград, XI, XII и *Греческія заимствованія въ русскомъ языкѣ* у Сборн. отдѣл. русскаго языка и словесн. Царске акад. наука у Петрограду, LXXXVI, а такође и његове разне чланке у часописима *Byzantinische Zeitschrift*, *Rocznik slawistyczny* итд.

² *Грчко-български студии*, Сборникъ за народни умотворения, наука и книжина XI I, стр. 21—49.

³ *Die griechischen Lehnwörter im Serbo-Kroatischen*, у *Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften*, Jahrg. 1944, Phil.-hist. Kl. Nr. 3, Берлин 1944.

⁴ *Грчки зборови во македонскиот народен говор*, посебни изд. кн. I, Историско-филолошки оддел, Филоз. фак, на универзитетот, Скопје.

језика суседних грчкоме: турскога⁵ и албанскога⁶. Међутим смо много слабије обавештени о стању ових ствари у савременом српскохрватском језику, јер поменута Фазмерова студија третира грчке позајмице углавном у нашем старом књижевном језику. Студија која би на систематски начин проучавала новогрчке и средњегрчке позајмице у савременом српскохрватском језику, према томе, досада не постоји. Због тога и желим овде да се позабавим тим проблемом.

Али кад је у питању српскохрватски језик, прилике нису тако просте као што су просте у случају македонског и бугарског језика. Иако је српскохрватски језик члан јужнословенске групе исто као и македонски и бугарски, он ипак — нарочито с гледишта проблема утицаја који је на њега извршила *δημοτική* — заузима посебно место, и то из географских разлога. Док ова два сродна језика примају грчки народски лингвистички утицај непосредно, дотле се тај утицај врши у случају српскохрватског језика често посредством бугарског и нарочито македонског језика, што је сасвим природно. Другим речима, српскохрватски језик је у географском погледу одвојен од грчког језика другим јужнословенским језицима. И баш због тога народске грчке речи у српскохрватском језику имају нарочиту вредност за питање јачине с којом су грчке позајмице продирале у балканске словенске језике. Кад докажемо да је нека грчка реч у српскохрватском језику заиста народског порекла, тиме смо показали њен јачи степен продорности него што се може утврдити на основу њеног постојања у македонском и бугарском језику.

Макс Фазмер, који се с правом сматра као најбољи стручњак за питања ове врсте, гледа у последње време помало скептички на народски грчки утицај на српскохрватски језик. „Gegenüber... meinen ersten Versuchen, вели он, glaube ich jetzt auf einem richtigeren Wege zu sein, wenn ich den griechischen Einfluss bei den orthodoxen Slaven in erster Linie als einen gelehrten und kirchlichen ansehe und vulgärgriechische Elemente bei den Slaven (mit Ausnahme der Bulgaren [тј.: Бугара и Македонаца] (nur da annehme, wo eine andere Erklärung nicht genügt.“⁷ Као што се види, Фазмер данас сматра да свуда, чак и у случају српскохрватског језика, влада углавном грчки књишки утицај, што ће у главним потезима бити тачно, и што проистиче заиста из проучавања грчких позајмица које је он сабрао у свом глосару (о. с.). Тако, ако се прегледа тај глосар, наћи ће се да од отприлике 800 основа грчког порекла — око 550 отпада на оне које су књишке и које никад нису биле у употреби у живом језику, а да преостаје само око 250 основа у савременом српскохрватском језику. Па чак и међу овим последњима — око 50 основа узајмљених из грчког језика

⁵ В. Г. Мeуeр, *Türkische Studien* I, Stzb. d. Wien. Kais. Akad. 1893.

⁶ В. Мајеров етимолошки речник, а такође и разне чланке Н. Јокла.

⁷ Die griech. Lehnw. im S.-Kr., стр. V.

дошло нам је посредним путем: преко романских или преко турског језика. Ако не узмемо у обзир ове посредне позајмице, онда се број новогрчких и средњегрчких позајмица у српскохрватском језику смањује на отприлике 200 основа.

Семантичке категорије говоре такође у прилог претежно књишког утицаја: највећи део речи које су ту забележене односе се на црквени живот и на државну администрацију, док релативно мали број речи означава појмове из човековог свакодневног живота.⁸

Али овакви закључци су у знатној мери последица избора извора: Фазмер уствари проучава скоро искључиво стари српски књижевни језик. Нажалост, овакав избор се етимолозима намеће данашњим стањем српскохрватске дијалектологије, која је досада још била прилично неразвијена. Нарочито је географија речи у источнијим областима Југославије још потпуно необрађена. Међутим, баш у Србији у ужем смислу треба првенствено тражити грчке народске позајмице, што је у пракси досада било занемаривано. Да је, на пример, Фазмер могао црпсти нов материјал из српских дијалеката (тојест из српскохрватских дијалеката који се говоре у Србији, нарочито на истоку и југу), проценат грчких народских позајмица у његовом глосару био би виши. И то се може тврдити тим пре што се у њему налазе и такве грчке позајмице које су потврђене на терену у разним областима Југославије много удаљенијим од грчког лингвистичког ареала него што је то случај са Србијом. Исп. напр. *mēteh*, од *μετέχω*, у Црној Гори, *litar* од *λυτάριον*, у Далмацији, *panos*, од *πανός*, у Хрватској (в. Фазмеров глосар, s. v. v.) итд.

Два нам главна разлога налажу да се обратимо баш изворима који се односе на Србију. Пре свега, то препоручују географски разлози, пошто су српскохрватски дијалекти баш на терену Србије у контакту с македонским и бугарским језиком (као и с румунским и албанским), тојест с језицима који су под јаким грчким утицајем.

Друго, уз географске разлоге долазе и историски и културни разлози. Нарочито су источније области Србије учествовале у развоју „балканске“ градске цивилизације напоредо с Грчком, Бугарском, Македонијом и Румунијом. Ова балканска симбиоза се манифестовала — поред осталог — и на лингвистичком пољу, па су дијалекти источне и јужне Србије развили специфичне балканизме у заједници с македонским, бугарским, грчким, румунским и албанским језиком, као што је то већ добро познато.⁹ Према томе је врло разумљиво што је иста средина изазвала и исте или скоро исте узајамне лексичке позајмице. И нарочито је балкански „оријенталски урбанизам“ дао свој печат томе развоју. То важи на првом месту за грчке позајмице, које у највећем

⁸ Исп о. с., стр. 14-17.

⁹ Општи поглед на те појаве даје К. Sandfeld, *Linguistique Balkanique*, Париз 1930.

броју случајева претстављају културне термине *par excellence*. Многобројне миграције су, затим, у турско време¹⁰ разнеле ове позајмице и даље, преко граница Србије. Једном речју, ако се желе тражити новогрчке позајмице у српскохрватском језику, методски је најисправније тражити их на првом месту у Србији, а нарочито у њеним јужним и источним областима (према македонској и бугарској територији).

С друге стране, наравно, било је и грчких речи из црквеног језика које су продрле у савремени говорни српскохрватски језик. Па иако су уствари књишког порекла, оне данас излазе из оквира књижевне употребе, и због тога и оне подлежу испитивању у раду ове врсте.¹¹

II.

Моја је овде намера да изнесем нов етимолошки материјал, нарочито из Србије, и да тако повећам — не претендујући на то да списак буде потпун — листу новогрчких и средњегрчких позајмица у савременом српскохрватском језику, и народном и књижевном, да бих могао дати слику о јачини и о природи овога утицаја.

На првом месту, ја овде додајем већ познатим етимологијама — изванредан број речи досада непознатих у етимолошкој литератури.

Затим за низ речи које Фазмер налази искључиво у старосрпским текстовима — додајем потврде о њиховој савременој употреби. На пример грчка реч *δίκελλε* јавља се у старосрпском језику као *dikela* (в. Фазм., о. с., s. v.). Међутим се она може констатовати и у данашњим српскохрватским дијалектима, што је Фазмеру остало непознато (исп. мој списак који следује). И тако даље.

Најзад, тамо где је могуће, — ја допуњујем у географском и семантичком погледу Фазмерове податке, и дајем досад непознате гласовне и морфолошке варијанте.

¹⁰ Ј. Цвијић, *Мешанастазицка крештања, њихови узроци и последице*, СЕЗБ. XXIV.

¹¹ И српска народна традиција добро је упамтила присуство нижег грчког свештенства и калуђера на нашој територији. О томе сведочи на пример ова народна приповетка, у којој се Грк калуђер који говори српски одликује „цакавизмом“: Срете некакав бесан Турчин калуђера на путу, па притеравши к њему коња, повиче: „Шербеташче [напојницу, поклон], попе, закон ти!“ Калуђер, као уплашен, одговори: „Оцу, господару, оцу“. Па завуче руку за собом у бисаге, као да извади нешто, да му да; но место чарапа или чега другога, извади из бисага буздован на синциру, па онако изненада потегне Турчина њим у главу, те га онесвести и обори с коња, па брже боље скочи и он на земљу, и стане га газити и бити буздованом по леђима; онда Турчин повиче: „Медет!“ А калуђер, бијући га једнако: „Безаконице један! Ко *це* ти угодити? Сад *исћес* *сербеша*, сад меда“. (Вук Караџић, *Српске народне приповетке*, Државна штампарија, Београд 1928, стр. 269. — Уредник М. Башић саопштава да је овако Вук забележио још у „Даници“ V за 1834 г., стр. 89).

Да бих саставио овај списак којим допуњујем Фазмеров глосар, послужићу се као изворима нашем етнографском литературом, а у извесној мери и лексикографском грађом Српске академије наука (в. скраћенице на крају чланка). Намера ми је била да покажем: а) да је досада познати списак ових позајмица могуће повећати, б) да су народске позајмице многобројније него што то изгледа по досадашњим испитивањима и в) да новогрчки утицај захвата у значајној мери и свакодневни материјални живот.

Ове операције су ми омогућиле да изнесем — ослањајући се на Фазмерову студију — следећу листу (срећена је по реду који важи за српскохрватску латиницу, да би се лакше могла поредити са Фазмеровим глосаром; усвојио сам уобичајену словенску латиничку транскрипцију, само сам додао знак *ə* да њиме означим полугласник неких наших говора, а понегде црногорско *ǎ*):

akðr m. 'неушкопљен вепар', у Црној Гори (А). Од грч. *ἀκούρος* 'неушкопљен (о овну)'. Вероватно албанским посредством, из географских разлога, а такође и због пасторалног значења. Али у албанским речницима нисам могао наћи ову реч.

ambis m. 'провалија', од *ἄβισσος*, али преко талијанског *abisso* (в. Vasm.). Фазмер зна за ову реч из Црне Горе; али је она уопште врло раширена у српскохрв. језику. Каже се *ambis* 'id.' у Херцеговини (СЕЗ XII, 196), у ужичком крају; у Жупи и око Копаоника; у јужној Србији (А), а такође *ǎmbis* и у српскохрватском књижевном језику (Р — К) и у Београду.

áminati vb. 'рећи amin; потврдити; слагати се с неким', *amináš* m. 'човек који се са свачим слаже, чак и кад није убеђен' (Р — К). И у Београду *áminovati*, али искључиво у пејоративном смислу 'слагати се с неким из ропске понизности'. То су домаћа образовања од *amin*, од *ἀμήν*.

angarija f. 'кулук', ист. Србија (А), *garija* 'id.', Тимочка Крајина (СДЗ I, 396; III, 180). Од грч. *ἀγγαρεία*, које Младенов сматра као „турско-грчку реч иранског порекла“ (Млад., s. v.). У сваком случају нам је варијанта *angarija* дошла из грчког.

áran, *háran* adj. 'добар', Врање (СДЗ I, 208, 415), *áren* adj. 'id.', околина Призрена (СЕЗ XXXII, 58). Од грч. *χάρις*, као што је то већ констатовао Фазмер за црногорски облик *harno* adv. 'лепо' (s. v. haгъ).

árit[i] vb. 'бити захвалан; марити', Косово (Елез., s. v.), *arim* праes. 'захвалан сам, марим', јужна Србија (А). Идентично с претходним; исп. *χαρίζω*. Али образовање је домаће српскохрватско, настало вероватно наслањањем на домаћу реч *máriti*, која такође има оба значења: 'волети' и 'обраћати пажњу'. Исп. ст. срп. *harьнь* 'захвалан', *harnost* 'захвалност' (Vasm., l. c.) и *hariti* 'обраћати пажњу' (RJA).

arizujem, arizuvam, arisujem graes. 'поклањам; допуштам', ист. Србија (СДЗ I, 497; II, 103), *arižem* 'даривам цркву', у околини Ниша (СЕЗ XVI, 374); *orisnica* 'суђаја, вила која одређује судбину новорођенчету', североисточна Србија (СЕЗ XXXII, 398). Од грч. $\chi\alpha\rho\acute{\iota}\omega$. Типови са -z-, -ž- почивају на грчком презенту, а тип с основинским -s- своди се на аорист. Промена $z > \acute{z}$ је српскохрватска (исп. инфитив *rezati* према graes. *režem* и сл.). — У Фазмеровом глосару само из старосрпских текстова.

ārhi-, од грч. $\acute{\alpha}\rho\chi\iota-$. Додаје се и домаћим српскохрв. речима и неким негрчким позајмицама ради грађења неке врсте пејоративног елатива. Тако од *lórov* (мађарског порекла) имамо *ārhilórov* 'врло велики лопов'; од *lénština* имамо *āhilénština* 'велика ленштина' (P—K) итд. Префикс *arhi-* се употребљава и у београдском усменом говору; али очувано $h = \chi$ одаје књишко порекло. — Што се тиче варијаната *arki-*, *arci-*, *arči-*, које се употребљавају у западним областима Југославије, и оне се свде у крајњој линији на грч. $\acute{\alpha}\rho\chi\iota-$, али су нам дошле романским посредством (исп. *Vasm.*, s. v.).

aro п. 'један погрдан израз', Врање (A), од $\chi\acute{\alpha}\rho\omicron\varsigma$. Очигледно идентично с македонским *haro* 'страшило, ђаво', које Таховски изводи од н. грч. [вос.] $\chi\acute{\alpha}\rho\omicron$, од ст. грч. $\chi\acute{\alpha}\rho\omega\nu$ (s. v.) Исп. такође *áro* 'несрећа; лење дете' у околини Скопља (СЕЗ VII, 436; A).

āspida f. од н. грч. $\acute{\alpha}\sigma\pi\acute{\iota}\delta\alpha$ (исп. *Vasm.*, s. v.). Првобитно значење ове позајмице у српскохрватском је 'змија'. Осим Фазмеровог сведочанства исп. такође: *aspida* 'једна мала змија' у књизи Ч. Мијатовића „Цариградске слике и прилике“ (Нови Сад 1901, 77), 'врста змије *amodytes*', потврђено од Ј. Панчића (Јестаственица I, Зоологија, Београд 1872, 212). Али реч све више добива метафорско значење 'зла жена, ксантипа'. То је и једино значење ове речи у Београду; а оно се налази и другде: *āspida* 'зла жена', Титово Ужице (A), *aspida*, у Новом Саду.

āvlija f. 'двориште', од $\acute{\alpha}\nu\lambda\acute{\eta}$. У Фазмеровом глосару није означено да реч постоји данас у српскохрватском језику, али је врло обична и у наше време. Налазимо је код Вука: *āvlija* (s. v.), а такође, у истом значењу, и другде: у Славонији (ZNŽ XIX, 155), у Босни (И. Андрић, Приповетке, Загреб 1947, 212), у Херцеговини (СЕЗ XII, 82, 85), у Црној Гори (СЕЗ XXI, 434), у Тамнави (СЕЗ XVIII, 455). У неким крајевима Црне Горе *āvlija* значи 'ограду око куће' (A). Боасен с правом вели да није неопходно претпостављати турско посредство (RES XXI, 173).

bucak т. 'врста буренцета с два обруча', источна Црна Гора (листић Етнографског музеја у Београду, бр. 1536), 'врста дрвеног суда за течност с грлићем и два обруча', Пећ (листић Етн. муз., бр. 8068), *bucaka* f. 'врло мало буренце с два обруча', Нова Варош у Санџаку (A). То је очигледно дериват од млетачкога *boza* (тал. *boccia*) 'врста суда', које се јавља у српскохрватском језику као *būca* (в. RJA, s. v.). Али деминутивно образовање на -ak т., -aka f. није ни романско ми словенско. То је уствари новогрчки демин-

нутив $\mu\lambda\omicron\sigma\acute{\alpha}\kappa\iota$ (реч ми је позната од Г. Мајера, Ngr. St. II, 85), од $\mu\lambda\omicron\sigma\alpha$, које је такође талијанска позајмица. Али географија српскохрватских речи *bucak* и *bucaka* (источна Црна Гора, Санџак и Метохија) упућује на посредство албанског језика. И заиста, у гегиским говорима се налази облик *bucák* у значењу 'дрвени суд за воду' (Сог., s. v.); албанска реч се без икакве сумње своди на $\mu\lambda\omicron\sigma\acute{\alpha}\kappa\iota$. Супституција н. грч. *k'* (палаталног *k*) албанским *k* (а не *q*) објашњава се из албанских средстава (о алтернацији *k/q* у албанској морфологији в. код Н. Јокла, Idg. Forsch. XLIV, 53-59); а и мешање мушког и женског рода је такође објашњиво с албанског гледишта (исп. Јокла, Idg. Forsch. XXXVI, стр. 98 и д.), а немогуће у новогрчком и словенском.

buklija f. 'врста дрвене флашице, употребљавају је нарочито просци' (Вук), *buklija* 'врста дрвеног суда', у Ресави и у околини Крушевца (А), 'суд за вино од 1—10 l.', околина Бољевца у источној Србији (СЕЗ XXXII, 179, 230), 'врста дрвеног суда' у околини Ниша (М. Милићевић, Краљевина Србија, Београд 1884, 108), 'суд за вино' у Млави (Народна керамика, Београд 1936, 28), 'суд с грлићем, који је украшен и који употребљавају просци', Хомоље (СЕЗ XIX, 148, 175), 'дрвен суд, суд за ракију', Војводина (А), 'суд за вино или ракију', Златибор и ужички крај (СЕЗ XXXIV, регистар; А; 'суд за ракију', Црна Гора (СЕЗ XXXVIII, 530), 'id.', Бока Которска (СЕЗ XX, 327), 'врста суда', околина Дубровника (ZNŽ III, 280; XXVII, 119), *buklija* 'дрвен суд, суд за ракију', у Сарајеву (А). — Српскохрватска реч је од н. грч. $\mu\lambda\omicron\upsilon\kappa\lambda\acute{\iota}$ (в. Романског, Jahresber. des rum. Inst. za Leipzig XV, 17; Фазмера, Rocznik slawist. III, 276). Новогрчким $\mu\lambda\omicron\upsilon\kappa\lambda\acute{\iota}$, $\mu\lambda\omicron\beta\iota\kappa\lambda\alpha$ итд. бавим се детаљно у једном чланку о неким српскохрватским терминима за рецепијенте, који ће изићи у једном нашем научном часопису.

bürġati vb. 'мутити (течност)' (Вук). Можда од н. грч. $\mu\mu\omicron\upsilon\rho\lambda\acute{\iota}\alpha\zeta\omega$, које има исто значење. Г. Мајер изводи $\mu\mu\omicron\upsilon\rho\lambda\acute{\iota}\alpha\zeta\omega$ од тал. *imbrogliare* (Ngr. St. IV, 62); али исп. и српскохрватско *bürġati*, које има исто то значење, и које би са своје стране могло бити извор новогрчке речи. Али је ово експресивна реч.

сăpat[i] 'умрети', с пејоративном нијансом у значењу, на Косову (Елез., s. v.). Од н. грч. $\psi\sigma\phi\omega$ 'црћи'. Промена *ps-* > *c-* је српскохрватска дијалекатска појава (напр. као у *pseto* > *ceto*). Исп. албански *cof* 'црћи', које се изводи од истог новогрчког глагола (в. Мајера, EW, 442). Прелаз *o* > *a* ће ваљати објаснити експресивним карактером ове речи.

civul m. 'дрвена цев у млину', околина Ниша (СЕЗ XV, 78). Од н. грч. $\sigma\acute{\iota}\phi\omega\nu$, $\sigma\acute{\iota}\phi\omega\nu$. Промена *f* > *v* је, наравно, српскохрватска, а $\sigma-$ је измењено у *c-* (*ц-*) под утицајем једне словенске речи с којом је народна етимологија измешала грчку реч. Уствари је у питању контаминација грч. $\sigma\acute{\iota}\phi\omega\nu$ са слов. *cev* (*cěvь*). Сличан развитак се може утврдити за реч *civka* 'цев кроз коју се пије', Тимочка Крајина (СДЗ III, 193). То је уствари српскохрв. деми-

нутив *sevka* (исп. *sevčica*), с измењеним *e* у *i* или под утицајем исте грчке речи или под утицајем њеног српскохрватског про-
дужења (*civun*). — Ја се не могу сложити с оним што о пореклу
словенске речи говоре Младенов и Таховски (s.v.v. *цифунъ*, *цифон*).

cfga ‘покровац од шарене вуне’, Сврљиг (А); *crga* ‘покровац
од шарене вуне; шатор’, од турског *tşerge* ‘вунени покровац’, али
примљено посредством новогрчког *τσέργα* (исп. Мајера, EW, 440).
Ово посредство је потребно претпоставити због тога да би
се објаснило *c-* (*q-*) место *č-* у словенском (и у албанском:
cergë). Испадање вокала испред *r* уобичајено је у грчким позај-
мицама у српскохрватском језику (исп. *τρίπεζα* > *trpeza* итд.).

čelija f., од средњегрчког *κελλιόν*, *-ία*, н. грч. *κελλι* (исп. Vasm.,
s.v.). У Фазмеровом глосару налазимо само значење црквеног
термина које потврђује Вук: ‘калуђерска собица’. Али је реч врло
раширена у савременом књижевном језику, где је добила разна
лаичка значења: ‘собица у затвору или у лудници; окце у саћу;
преградаца у живој материји’ (P—K), ‘најситнија јединица поли-
тичке организације’ (по мојем сазнању). Овде је пред нама уствари
један „европеизам“ (*cellula*) чије је значење било пресађено на реч
čelija, узајмљену непосредно из грчког језика. — У Шумадији
čelija значи врсту привремене зграде подигнуте у порти или школ-
ском, судском дворишту у којој богати сељаци о светковинама
приређују даћу (СЕЗ XV, 152).

čepàriz m., *čepèriz* ‘кипарис’, Бока Которска (Вук; С. М.
Љубиша, СКЗ XXVII, бр. 177, речник; А). Од н. грч. *κίπαρισσι*;
али гласовни и географски разлози упућују на албанско посред-
ство. Осим варијанте *qiparis*, коју познаје Мајер (EW, 228) и која
је најближа новогрчком супстрату, у албанском језику постоје
и варијанте *qeparis* (Српскохрватско-албански речник, Тирана 1947,
392) и *qeperiz* (Сог., 164). Нарочито крајње српскохрватско *-z*
за грч. *-s* говори о томе да нам реч није дошла непосредно из
грчког (в. Фазмера, о. с., 29; *martoloz* од *μαρτωλός* је дошло преко
турскога *martoloz*, тако исто и *paraz* од *παράς* преко једног турског
посредног облика, итд., Vasm., s.v.v.). — Код Фазмера се налазе
само старосрпски облици *kiparisъ*, *kifarisъ*; савремене варијанте
čempres, *sempres* итд. показују својим *č-*, *c-* да су посредне позај-
мице, примљене преко талијанског *cipresso*. — Тип *čempriz* ‘орна-
менти на хаљини у виду кипариса’, у Црној Гори (СЕЗ XII, реги-
стар), претставља контаминацију између облика *čeperiz* (од *qeperiz*)
и *čempres* (од *cipresso*). — Постоји, најзад, у књижевном језику
књишки облик *kīparis* (P—K), који је уствари наставак средње-
вековнога *kiparisъ*, позајмљеног непосредно из средњегрчког.

čeràmida f. ‘цреп’, од н. грч. *κεραμίδα* (: *κεραμίδι*). — Код
Фазмера се налази и варијанта *čerèmida* (од Вука; с Косова), коју,
међутим, он не сматра као позајмицу од турског *keremit* ‘опека’.
— Уствари је *čeràmida* облик књижевног језика (исп. Вука); данас
је реч помало већ застарела. Такође се и на северу и западу

Србије налази само варијанта с *-a-*; *ceramida* у Шумадији (СЕЗ XV, 139), у Млави (СЕЗ V, 432), у Драгачеву (СЕЗ VI, 346, 347); па и у средњем Поморављу се каже *ceramižija* 'занатлија који прави ћерамиде', напр. у Расини (СЕЗ XLII, 34). Напротив, на југу (в. примере код Фазмера) и на истоку (исп. *ceremižilak* 'ћерамидиски занат', Заглавак у Тимоку, СЕЗ XX, 16) налазе се само примери с *-e-* м. *-a-*. А, као што је познато, турске позајмице — које су рецентније од грчких — треба тражити у првом реду баш на југу и истоку Србије. Према томе је варијанта *ceramida* непосредна позајмица из грчког језика, док облик *ceremida* изгледа да је дошао преко Турака или бар да је измењен под утицајем турске речи *keremit*.

čēsār м. 'немачки или бечки цар' (Вук). Као што је познато, ова реч је много пута претресана у етимолошкој литератури; али ако Фазмер изводи старосрпску реч *kesarь* (дворска титула) од средњегрчког *Καῖσαρ* (од *Caesar*), онда нема разлога не претпоставити исти извор и за *česar*. Реч је данас застарела и не употребљава се више у свакодневном говору, али је врло честа у народној поезији.

čirica м. 'дечак у служби код неког трговца', у Београду по Вуку, али данас застарела. То је деминутив од *čir* 'грађанин, трговац', које се данас употребљава само на југу Србије (исп. *Vasm.*, s. v. *kūgъ*), али која је по варошима у Србији била врло раширена у XIX веку и употребљавала се нарочито за означавање грчких и цинцарских трговаца. Од грч. *χῶρ*, *χῶρος* (исп. *Vasm.*, l. c.). Семантичка опозиција између појма 'грађанина, трговца' и појма 'дечака који ће то тек постати' изражена је у речи *čirica* деминутивним суфиксом. Тачно исту семантичку и морфолошку еволуцију налазимо код корадикалнога српскохрв. *čirāk* 'слуга, момак' (Вук), које се, дабоме, изводи од н. грч. *χῶράκι*; истога значења; само се *č(i)* за н. грч. *χ(v)* не може схватити као нормална замена.

dafina f. 'дрво *elaeagnus angustifolia*', од н. грч. *δαφνη* (в. *Vasm.*, s. v.). Ово се дрво назива такође и *grčka vrba* (P-K). Додајем да реч постоји, у облику *davina*, на Косову (СЕЗ VII, 212). И у Београду се употребљава *dafina* у истом значењу.

dikela f. 'врста мотке с две куке постављене на истој страни', Црна Гора, *dikiļa* 'id.', Бока Которска (*Štok.*, 232). Решетар налази етимологију ове речи: од н. грч. *δικέλλα*. — Фазмер познаје само *dikela* 'мотка' из једног старосрпског текста (XVII в.); али, као што се види, реч је сачувана до данас у српскохрватским дијалектима. — Варијанта *dikiļa* је добила своје *-l-* м. *-l-* наслањањем на неки домаћи суфикс.

disage f. pl. 'бисаге', у околини Ниша (СЕЗ XVI, 32), *disāzi* м. pl. 'id.', Пирот (СДЗ I, 203, 666). Као и буг. *disāgi*, макед. *disagi disazi*, рум. *desagă*, — од грч. *δισάκι* (исп. Бернекера, *Slavisches etymologisches Wörterbuch*; Тах., s. v. *дисаги*), али изме-

шано с романским облицима који имају -g- место -k- (исп. с. -x. *bisage* 'id.'). Српскохрватска варијанта са -z- и македонска варијанта са -z- објашњавају се флексијом словенског мушког рода.

droplika f. 'водена болест', Косово (СЕЗ L, 210), *trūpika* 'id.', Дубровник (Štok., 301), *droplika* 'туберкулоза', у околини Призрена (СЕЗ XXXII, 398), *troplika* 'врста тешке болести налик на туберкулозу', Косово (Елез. II, 341). Своди се, без икакве сумње, на грч. ὑδρωπικία, како утврђује Г. Мајер за српскохрв. *tropika*, рум. *dropică*, алб. *dhropiqi* 'водена болест' (EW, 87), само је у српскохрватским дијалектима измењено под утицајем домаћег глагола *tŕpěti* 'патити'. Албанска реч *těrpí* (-ja) 'id.' примљена је из словенског или, боље рећи, претставља девербатив од поменутог словенског глагола, али је сачувала значење грчкога ὑδρωπικία. — Одакле Мајеру српскохрватски облик *tropika*, нисам могао сазнати. А што се тиче дубровачкога облика *trupika*, он може претстављати латински тип *hydrópica*, као што хоће Решетар (l. c.), али је морао бити — због t- м. d- — такође помешан са слов. *tŕpěti*. Најзад, значење 'туберкулоза' (од првобитног 'водена болест') лако је разумети ако се узме у обзир да су у оба случаја у питању тешке хроничне болести (исп. ниже *kangara* с двојаким значењем: 'рак' и 'сифилис', s. v.).

drūm m. 'пут', од δρόμος. Фазмер скреће пажњу на то да реч мора бити ретка на Јадранском Приморју, што је тачно. Западна половина Југославије не познаје ову реч (тамо се у истом смислу употребљава реч *cesta*); али је зато она на истоку у стандардној употреби, па улази и у књижевни језик (в. Р-К, s. v.) — Исп. такође у Качеру (југозападна Србија) *drum* у значењу 'насип' (Павл., 42).

fandać m. 'буктиња', у околини Призрена (А), *handać* 'свежањ сена; бreme', у Херцеговини (А). Од н. грч. βαντάκι, чији ми је географски ареал, нажалост, непознат. Г. Мајер налази ово дем. образовање на Церигу, у значењу 'бреме дрва за гориво', и изводи реч из талијанског *banda*, које познаје и значење 'свежањ' (Ngr. St. IV, 57). Због словенског f- за β-, а и због географских разлога, морало би се мислити на албанско посредство. Исп. у албанском *vandák* 'свежањ' (Cог., 226). Варијанта с иницијалним h- настала је на словенском терену: после испадања v- у хијату развила се — по принципима фонетике неких херцеговачких говора — нека врста аспирације (приближно обележена знаком h).

filija f. 'кришка', Врање, Призрен (А), *filija* 'кришка сира', Црна Гора (ГЕМ VI, 60); *velija* 'кришка сира', око Бољевца (источна Србија), *vilija* 'id.', Левач, Темнић, Белица (СЕЗ XXXII, 121; LVI, 34), *velija* 'кришка (јабуке, диње)', Дучаловићи у Драгачеву (А); *velijati, iz-velijati* vb. 'исећи на кришке (јабуку, крушку)', Шумадија (А), *iz-velijati* 'id.', Дучаловићи (А); *is-filât* [i] 'исећи на кришке (напр. дињу)', Црна Гора (А). Као што каже Фазмер за српскохрв. *felija* 'кришка' на Косову, то је н. грч. φελλι (ἐφέλλιον,

од лат. *offella*). Како се види, реч је раширена на великој територији у нашим дијалектима. Због пасторалног значења ('кришка сира') може се мислити — бар у једном делу ових случајева — на румунско посредство. Румуни насељени у северној Србији кажу такође *felia de brînză* 'кришка сира' (СЕЗ II, 97).

fira f. 'снет у житу; остатак при каљењу', Косово (Елез. II, 410), 'уродица у житу', Левач и Темнић (СЕЗ XXXII, 14). Од н. грч. φύρα, од које је такође и алб. *firë* 'талог, шљам, згура' (исп. Мајера, EW, 105).

furĭa f. 'пећ; пекара', Врање (А), Лесковац (А); *furma* 'пећ', Црна Гора (А); *virĭa* 'id.', у околини Ниша (СЕЗ XVI, 52), 'цигларска пећ', Расина (СЕЗ XLII, 153). Од н. грч. φούρνα, дијал. φούρνα, које је са своје стране из романског (в. за етимологију грчке речи Vasm., s. v. *furina*). Исп. буг. (l. c.) и макед. *furna* (Tax, s. v.). Српскохрватско *v-* за *f-* је, дакако, нормално; облици с очуваним *f-* су сасвим рецентне, још непосрбљене позајмице. Али *-ĭ-* за грчко *-v-* не може се објаснити гласовним путем од φούρνα, јер грчко *-v-* иначе остаје у српскохрватском језику као *-n-* (в. Vasm., 25). У питању је, дакле, или аналошка измена, можебити под утицајем речи са суфиксом *-ĭa* као што је *radĭa* 'трговачки локал' (исп. *furĭa* 'пекара') или можда пре грчко φούρνα f. као супстрат. По Димитракосу (s. v.) φούρνα је народска реч и значи 'количина дрвета која одједном стане у пећ или која се сваки пут убацује ради печења'.

gũmati vb. 'прождирати' (Вук), *nũgumati se* vb. 'накупити нечега, нагомилати' (ibid.), *gũmãc* m. 'прождрљивац', *gũmaĭa* f. 'прождрљива жена', Црна Гора (А). Од н. грч. γέμω 'напунити', γομίζω 'напунити, напунити се', γοματίζω 'ручати'. Исп. и алб. *kutë* 'напунити врећу' (Cor., 87) с н. грч. γόμος 'бродски терет'. Изгледа да образовање српскохрв. глагола почива на грчким придевима γοματός, γομάτος; али *g-* за γ(i) — није јасно.

gũsar m. 'разбојник; пират', Бока Которска (Вук); *gũsar* 'пират' такође и у књижевном језику (Р-К). У Фазмеровом глосару (s. v. *kursarĭ*) налази се за савремени српскохрватски језик потврђен само облик *kũrsar*, који је позајмљен од тал. *corsaro*. Али што се тиче ст. срп. облика *kursarĭ*, Фазмер га објашњава средњегрчким *κουρσάρης* 'пират', док за старосрпске варијанте *gusarĭ*, *gurb̃sarĭ* поставља питање одакле су добиле своје *g-* наместо *k-*. Ово *g-* изгледа да се дугује грчком изговору: исп. н. грч. γουσαρός 'пират' (облик код А. Тумба, *Handbuch der neugriechischen Volkssprache*).

ĩnka f. 'левак', у централном Поморављу; у Врању, у Призрену (А), *ĩnka* у Србији може значити и 'тиква с дугим грлом која се употребљава као суд за течност' (А). Реч се, заједно с макед. *ĩnka* 'левак', изводи од грч. γύνω (исп. Tax., s. v.) Аромунски такође *hĩncă*, алб. *hinkë*, *hingë*, *ĩnkë*. — Постоји и варијанта

vuniĵa, опет у значењу 'левак', Врњачка Бања (Arch. f. slav. Phil. XXV, 218), Расина (СЕЗ XLII, 16), околина Ниша; разни крајеви у источној Србији (А), *funiĵa* 'id.', Алексинац (А). У Тимочкој Крајини *vuniĵa* је добило значење 'долина, клисура' (СЕЗ XL, 504). То је н. грч. χωνί(σν). Српскохрв. реч је идентична с макед. *funiĵa*, *huniĵa*, *uniĵa* 'левак', које Таховски изводи од грч. χωνί = χωνός, али преко турског (s. v. *huniĵa*). Гласовни разлози, међутим, претпоставку о турском посредству не чине обавезном. — Најзад, у околини Бољевца (ист. Србија) постоји и варијанта *vinĵa* у истом значењу 'левак' (СЕЗ XXXII, 234). То је очигледно облик настао контаминацијом између *inĵa* и *vuniĵa*, јер се секундарно *v-* пред палаталним вокалом не би могло развити гласовним путем у хијату у српскохрватском језику.

ispolaj! 'уздрављу, живео' (при здравици) итд. У Нишу се каже *ispolaj na gospoda* 'хвала богу' (Сремац, СКЗ XXXIV, бр. 227, стр. 64, 70), а у околини тога града такође *ispolaj ti* 'нека је са срећом, живео' итд. (СЕЗ XVI, 126). Овај израз се изводи од новогрчког израза εἰς πολλὰ ἔτη, који је из црквеног језика прешао у свакодневну употребу. Исп. такође буг. народско *spolaj*, *spolajti* и макед. *spolaj*, *spolaj* 'хвала' (Млад., Тах., s. v. сполај). Облик *ispolajti* је био схваћен у словенским језицима као *ispolaj + ti*, тј. као домаћи императив (*pevaj!* и сл.) праћен дативом личне заменице *ti*; тако се крајње *-ii* одвојило. Исп. *ispolaj na gospoda* (в. Млад., I. с.).

izograveno п. adj. 'украшено', Тимочка Крајина (СДЗ I, 148). То је уствари трпни партицип с наставком *-en-* од глагола **izograviti*, **izografiti* 'насликати'; глагол *izografisati* 'намалати црквене зидове', који се изводи од ср. грч., н. грч. ζωγραφίζω, стварно је потврђен у старосрпском језику (Vasm.). Српскохрватски облик је сложен од префикса *iz-* и од **zografisati*, очуваног, напр., у македонском *zografisam* 'сликам' (исп. Тах., s. v.).

jagurida f. 'незрело грожђе', Врање, Власотинце, Лесковац; Пирот и Тимочка Крајина; Ниш; *jagurida* 'id.', Пчиња; Жупа; Ресава; Шумадија; Студеница; *jagorida* 'id.' у околини Призрена; *jagurina* 'id.', у истом крају (све су потврде из А); *jagurida* 'трећи плод у винограду', Левач, Темнић (СЕЗ XXXII, 45); *jagurida* 'ситно и кисело грожђе од којег се прави сирће', Левач, Светозарево и Крушевац (А), *jagurida* 'дивља лоза', у околини Алексинца (А). Од н. грч. ἀγούριδα (исп. Vasm., s. v.). За географију ове речи у другим балканским језицима в. Сантфелда (о. с., 23). — Реч добива у српскохрватском језику и метафоричко значење 'тврдица', у Врању (А), у Нишу (Сремац, СКЗ 55, стр. 191), у грађанској средини у Крагујевцу (А), и у неким другим крајевима. — Варијанта *jagurina* садржи с.-х. пејоративни наставак *-(ur)-ina*, који је дошао на место грчког наставка *-ida*, што показује да су српскохрватски говорници претставници осетили пејоративно значење грчкога наставка.

janikara f. 'име једног фантастичног чудовишта, названог друкчије *čimīna sestrá*', Ниш (СДЗ I, 392). Као што се види, то је женско митолошко биће. Од н. гр. *γυναιχία*. Исп. народски н. грч. *γυναιχάρα* 'жентурача; мушкобања' (Димитракос, s. v.), н. грч. дијал. (саракачански) *jīnikára* 'погрдна реч за жену', која садржи пејоративни наставак *-ara* (в. Скока, Гласн. Скопског научног друштва III, 167). С овим речима је идентична македонска реч *jenikara* 'пришт', Ђевђелија (СЕЗ XL, регистар) и алб. *janikare* 'id'. (Сог., 62).

jelej m. 'уље за кандило', Тимочка Крајина (СЕЗ XL, 434). Код Фазмера се налази само ст. срп. *jelej* 'уље', од ср. грч. *ἐλαιον* (s. v.).

jeremičak m. 'цвет *daphne blagayana*', напр. у Србији (RJA, s. v.), 'један планински цвет', Пљевља (СДЗ III, 123). Бесумње од грч. *ἔρημος*, *ἐρημικός* 'усамљен', али — због *-e-* за *-η-* — не непосредно. Исп. такође алб. *jeremī* 'усамљено место', 'усамљена особа' (Сог., s. v.). Према томе је овај цвет који расте у планинама добио своје име по својој усамљености ('усамљен цвет').

јeres f. (P-K). Реч се данас употребљава да изрази појам политичке или научне инортодоксности, и уопште се овим именом назива све што отступа од уобичајеног схватања (l. c.). У ст. срп. језику налазимо *јeresь* у религиозном значењу, од грч. *αἵρεσις* (Vasm.). Савремена српскохрватска реч је у формалном погледу продужење средњевековнога израза, али је добила, као што се види, и сасвим лаячка значења. Каже се такође и *jeretik* (P-K), што такође значи и 'политички дисидент; човек чудних схватања'.

kaciја f. 'ватраљ', Косово (Елез., s. v.), *kaciја* 'id.', Лесковац, Власотинце, Ниш (А; исп. такође RJA, где се означава конструисани акценат: *kàciја*), *kaciја* 'id.' у околини Призрена (А). Од н. грч. *κασι(ν)* 'id.'; грчка реч је начињена према *κίτση* 'тигањ, шерпа', позајмљеном од тал. *cazza* (Ngr. St. IV, 35; такође и Мајер, EW 182; REW², s. v. *cyathos* и стр. 796). Македонски исто тако *ka(t)ciја* [зашто *-t-* ?!] 'ватраљ', напр. у Ђевђелији (СЕЗ XL, регистар). Исп. и алб. *kaci(-ја)*, арумунски *cația* (o. o. s. c.). Новогрчко порекло словенске, румунске и албанске речи осигурано нам је једино наставком *-ija*, који је уствари грчко деминутивно образовање.

kakarizati vb. 'кокодакати', Црна Гора (А). Реч припада категорији експресивних израза; али јој је образовање грчко: од *κακάρίζω*. Бесумње албанским посредством; исп. алб. *kakaris* 'id.', које Г. Мајер изводи од исте грчке речи (EW, 166), *kakariz* (С. Е. Ман, An Historical Albanian-English Dictionary, 1948, s. v. *kakaris*).

kaluder m. од *καλέγερος* (в. Vasm.). Додајем *kaluder*, име једне врсте печурака, Бољевац (СЕЗ XXXII, 207), *kaluderka* f. 'id.', Шумадија (Павл., 64).

katara f. 'соба, остава'. Фазмер наводи по Вуку *kàtara* (старији акценат *katàra*) с Јадранског Приморја, и сматра овај

облик, као и старију варијанту *kòmora*, позајмицом од грчког *κἀμάρα* 'свод'. Место акцента баш и оправдава ово објашњење (в. Vasm., s. v.). На истоку Србије, тамо где талијански утицај није вероватан, заиста се налази реч *katàra* 'id.', с акцентом на средњем слогу — у Тимоку (СДЗ I, 392). — Напротив, црногорски облик *kāmara* (СДЗ III, 40; IX, 260) почива на романском прототипу *cāmara*, с акцентом на првом слогу, као што се, уосталом, и н. грч. *κἀμαρα* 'соба' изводи од овог талијанског типа.

kāmatan adj. 'добар' (Елез. I, 275), *katatan* 'здрав, јак, крепак', у Србији (А), 'снажан, јак, чврст, тврд (о човеку)', у Црној Гори (А); *katatovati* 'радити', у Херцеговини и Далмацији (А). Од средњегрчког *κἀματων* 'рад' (ст. грч. *κἀματος*), новогрчког *κἀμα* 'радити', *κἀμαρώνω* 'добро радити; бити поносан'. Исп. такође македонско *kataten* adj. 'скроман, поштен, учтив' (А).

kāngara f. 'рак (болест)', Шумадија (А), *kāngara* 'сифилис', Херцеговина (А). Од н. грч. *κἀγκαρων* 'рак', које је са своје стране позајмица од млетачког *cançaro* (в. Ngr. St. IV, 29). Претпоставка о новогрчком језику као посреднику неопходна је да би се објаснила промена *k > g*. Наставак *-арон*, тал. *-aro* био је схваћен у српскохрватском језику као домаћи пејоративни суфикс *-ara* (исп. *judeskara* и сл.) и на тај начин је реч постала у нас женског рода.

karavija f. 'каранфил, *dianthus caryophylus*', Левач, Темнић (СЕЗ XXXII, 20). Од грч. *κἀρωφύλλον* (остале варијанте в. код Vasm., s. v. *karamfil*). Облик *karavija* је постао од старијег **karavil*, **karafil* и почива вероватно на турском типу *karanfil*.

kata, *kata-* (префикс) 'сваки', од грч. *κατά* 'по'. Исп. Vasm. за старосрпске примере. Реч се данас употребљава на југу Србије. У Врању се говори *katalétkiña* f. 'жена која рађа сваке године' (А), од *kata* и слов. *lěto*. У Пчињи *kata utro* значи 'свако јутро' (СЕЗ VI, 137). Исп. грч. *καθ' ἡμέραν* (ν) итд. Македонски такође *kata utro* 'свако јутро' (в. Тах., s. v. *ката*). Значење „сваки“ развило се из дистрибутивног значења словенског *ūo*.

kedar m., од *κἐδρος*, није искључиво старосрпска реч, него се налази и у савременом српскохрватском језику. Она је изостала код Вука вероватно случајно, пошто се иначе налази често у народној поезији: исп. назив песме „Саградићу шајку од сувога *кедра*“. Употребљава се, уосталом, и у српскохрв. књижевном језику (Р-К), што је врло разумљиво с обзиром на њено порекло: *k-* место *č-* говори о томе да је она књишког постања (исп. ст. срп. *kedrъ* 'id.' — Vasm.).

kiparis. В. s. v. *čepariz*.

klisar m. 'православни црквењак', Косово (СЕЗ VII, 328). То је дериват од грч. *ἐκκλησία* (в. Млад., s. v. *клисаръ*). Таховски није у праву кад изводи македонско *klisar* 'црквени службеник' од грчког *ἐκκλησιάρχης* (s. v.): томе се противе и значење и

гласовни разлози. Остало би још само да се објасни образовање словенске речи.

kòkalo п. 'велика кост', Косово (Елез. I, 301), 'кост', Крушевац; Тимок (А); *kokàlo* 'кост, кост с месом', Левач, Темнић (А); *kókalo* 'комадићи меса и костију што отпадно у кухињи при сечењу', Ужичка Пожега (А). Заједно с макед. и буг. *kokal* т. 'кост', од н. грч. *κόκκαλον* (в. Тах.; Млад., s. v.). Облик с акцентом *kòkalo* слаже се с *κόκκαλον*; а акценатски тип *kokàlo* биће настао по аналогiji на оне речи с домаћим наставком *-àlo* које имају акценат на томе суфиксу (исп. дијал. *blebetàlo* т. итд.).

kombost т. 'неко јело с купусом; рђав глас', Драгачево; *kombos* т. 'чорба од киселог купуса', Херцеговина; 'прекувано јело', Врање; 'галама, вика, врева', Ресава (в. мој чланак у Нашем језику III, н. с., 328). Као што сам констатовао (I. с.), Младенов је с правом извео буг. *kombos*, *kombus* (сличног значења) од лат. *compositum* путем новогрчког посредства. По Димитракосу је н. грч. (народно) *κομπόττα* 'компот од воћа, воће кувано са шећером' (s. v.). Географске српскохрватске прилике (више на истоку Југославије неголи на западу) потврђују такво схватање. — Овде додајем неколико корадикалних глагола, такође ограничених на источније области Југославије: *kombèsati* 'сећи на велике неправилне комаде', Драгачево; *ras-kombosati* 'исцепати', Шумадија; *kombòsat[i]* 'сећи, цепати, лупати', Ресава; *kumbùsati* 'сећи на комаде', М. Пожаревац (А). Да би се објаснило значење глагола, треба поћи од значења 'прекувано јело' (исп. напред.).

kòpàl т. 'пилећи батак', Врање и Власотинце (А). Заједно с македонским *kopàl* 'id.', од н. грч. *κόπᾱλον*, *κόπᾱλος* 'маљ и сл.' (исп. Тах., s. v., а за значење Младенова, s. v. копани). Реч се налази у македонском језику и у значењу 'маљ и сл.' (в. Тах., I. с.).

kòram т., *-rma* 'трбух', Левач (RJA), околина Крушевца; Темнић (А); Топлица (А), *kòram* 'id.' (с призренско-тимочким експираторним акцентом), Тимочка Крајина (А); *korm* т. 'утроба', Заглавак у ист. Србији (А); *kòram* (дугоузлазни акценат) 'трбух трудне жене', Ресава (А), *kormät* adj. 'трбушаст', Тимок (А); *is-kormim* praes. 'ишчупам утробу (нарочито о риби)', околина Зајечара (А); *kòrmata* adj. f. 'трудна', Левач, Темнић (А; СЕЗ VII, 16; СЕЗ XIII, 392), *kormáta* 'id.', Звездан код Зајечара (А). Од грч. *κόρμις*, *κόρμι* 'тело', као и макед. *korem* 'трбух', буг. *korém* т. и *kormé* п. (в. Тах., s. v.; Млад., s. v. коремъ). Исп. и алб. *kurm* 'тело, трбух', од исте новогрчке речи (Мајер, EW, 216). — Овамо иде и алб. реч *kurmajjak* 'крвавица' (дословно „утроба с крвљу“), коју је Г. Мајер погрешно желео да изведе од слов. *krma* 'храна' (о. с., 216).

kostadinka f. 'старински новац, нађен у рушевинама неког града', Заглавак у ист. Србији (СЕЗ XX, 111), 'византиски новац назван по Константину Великом, ископан из рушевина старог града', Тимок (СЕЗ XL, 419). Од имена цара: *Κωνσταντῖνος*, са нормалним

-d- за новогрчко -κτ- (исп. и мушко име код Срба *Kostadin*, које је данас застарело).

kotobániti se vb. 'држати се као бан' [тј. бити уображен, правити се баном], у Црној Гори (Вук, s. v.). То је деноминатив од ст. српског *kotorań* 'поглавар', које Фазмер изводи од средњегрчког *καταπαύτης* (исп. средњелатински *catapanus* 'капетан', од *κατεπαύω*). Али је -π- измењено у -b- под утицајем српскохрв. речи *bān* m. — Касније је од *ban*, такође у Црној Гори, начињен нов деноминатив *bániti se* (Вук); образовање овог последњег је и утицало на стварање облика *kotobániti se*.

kronđir m. 'врста суда за вино', у околини Ниша (СЕЗ XVI, 67). Као што се може видети код Фазмера, бугарско *kronđir*, *kronđil* идентично је са српскохрв. *kondir* 'id.', које је, уосталом, врло раширено у нашем језику (Vasm., s. v. *kondir*). Али је, ето, и варијанта с иницијалним *kr-* такође позната и код нас; налази се и у македонском језику, напр. у Ђевђелији: *krundirče* dem. 'врста оловног суда за течност' (СЕЗ XI, регистар). Од н. грч. *κροντήρι*: итд. (Vasm.), настало, вероватно, укрштањем с речју *κροσσός*, која има слично значење.

kukla f. 'лутка', у источној Србији (Vasm., s. v.). Фазмер сматра акценатску варијанту *kùkla* (узету из RJA) као позајмицу од турског *kukla* 'id.', која се, са своје стране, изводи од н. грч. *κόβκλα*. По њему би о таквом пореклу српскохрватске речи говорио акценат *kùkla*, који се своди на старије **kuklā*. Међутим је тип **kuklā* немогућ у источној Србији; истина, ови говори познају у принципу окситонезу, али се она ограничава на неке друге облике (тако да је старо *vodā* тамо измењено данас у *vóda*, никад у **vodā*). Према томе ће *kùkla* претстављати у акценатском погледу вештачку конструкцију, честу у RJA. Напротив, у једном мојем чланку (Н. Јез. II, н. с., 214) види се да је мјесто акцента ове речи у источној и јужној Србији увек на првом слогу: *kùkla*, у Пироту, у Нишу и у Врању (тј. *и* с кратким експираторним акцентом тамошњих говора, који не мора да је обавезно настао преношењем с краја). Нема, дакле, гласовних разлога због којих би се у случају речи *kùkla* оспоравало новогрчко *κόβκλα* као непосредан извор, иако је теориски могуће и турско посредство. — Исп. у источној Србији **skuklim* praes. (трпни партицип *skuklil*) 'склупчати се, савити се', идентично с *kukla* (l. с. у мојем чланку).

kùndra f. 'старинска ципела; ципела', Косово (Елез. I, 308, 342; СЕЗ VII, 216), *kùndra* 'ципела', Врање (А), *kōndra* 'id.', Црна Гора (А). Реч је идентична у крајњој линији са српскохрв. *kondura* 'ципела', које се изводи од н. грч. *κομπούρα* 'патика' (в. Vasm., s. v.). Варијанта *kundūra* (l. с.) слаже се у погледу места акцента с грчком речју, што није случај са *kōndra*, *kùndra* (и *kùndra*, с кратким *и*), које показује акценат на првом слогу. Међутим у албанском језику, осим варијанте *kondurë* 'женска патика', коју бележи и Фазмер (l. с.), налазимо и варијанту *kùndër* 'ципела' (Сог.,

s.v.), која се одлично слаже са српскохрватским *kūndra* итд. Овде, дакле, имамо посла с једном грчком речју примљеном преко албанског језика. Географија такође говори у прилог ове етимологије. — Што се тиче, пак, овога албанског облика (*kundër*), ни он сам није непосредно примљен из грчког, него је ушао, исто као и буг. *kūndura* f., *kūndur* m., из турског (исп. Млад., s.v. кундура).

lamiā 'чудовиште', око Алексинца (в. мој чланак, Н. Ј. III, н.с. 392). Додајем ову потврду примерима наведеним код Фазмера (s.v.) Од н. грч. *λάμα*, као што утврђује Фазмер. Али промена *m̄* у *m̄ñ* не мора се заснивати на новогрчком дијалекатском облику *λάμναι*, како он претпоставља, пошто баш у дијалектима источне Србије такође постоји гласовна промена *m̄* > *m̄ñ*: исп. у њима *zemiā* од старијег *zemiā* (а ово од још старијег *zemiā*, које је и облик књижевног језика). Исп. исто тако и *Damiān* од *Δαμιᾶνος*, *tamiān* од *θραμῖαμα*.

laūsa f. 'породиља', Врање (А), *laūsa* 'id.', Косово (Елез. I, 356). Од грч. *λαχοῦσα*, *λοχοῦσα*, можда преко турског *lohusa* (в. Х. Б а р и ћ а, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор XV, 282).

lit adj. 'ретко ткан; несолидан', Косово (СЕЗ VII, 174; Елез. I, 366); Параћин (А), *lit* 'редак (каже се за тканину која не садржи памучне конце)', Врање (А); *lito* adj., кад је реч о ткању (Елез. I, 366), *lito* 'id.', околина Крушевца (А); *lita* f. 'танка хаљина', Ресава (А), *litak* (-tka) m. 'нека женска хаљина', Округ врањски (RJA, s. v.). Од грчког *λίτος* (в. Тах., s.v. литовина).

liturgija f. 'славски колач', Левач, Темнић (СЕЗ VII, 76), *leturgija* 'колач који се меси за Ђурђевдан', околина Бољевца у ист. Србији (СЕЗ XIV, 62), *liturdija* 'славски колач', Призрен (ГЕМ VI, 28). Од грч. *λειτουργία*: али у Фазмеровом глосару (s.v. *leturdija*) налазимо само значење 'црквена служба' и 'нафора'. Варијанте са -*gi-* за -*γi-* своде се на књишки изговор (исп. ст. срп. *liturbgija*, Vasm., l.c.), док промена -*γi-* > -*di-* почива на типу карактеристичном за *δημοτική*.

mader m. 'манастирски кувар', у пиротском крају (А). Од грч. *μάγερας*. Код Фазмера је реч потврђена само из нашег старог језика (s.v. *mader*). — У српскохрватским говорима реч је добила општи смисао 'слуга, служитељ, службеник'; *mader* 'црквењак', око Алексинца (А), *mader* 'школски служитељ, фамулус', Тимок (А). — Треба ли на исти начин објашњавати и *māder* у значењу 'човек који на дан свадбе преноси корито за брашно из младине у младожењину кућу', које М. Решетар потврђује из Боке Которске и објашњава с извесним колебањем као *Magyar* 'Маџар' (Štok., 249)?

mastika f. 'врста ракије од м.', од н. грч. *μαστίχα* (в. Vasm.). Осим на Косову, реч је позната и другде: у Црној Гори — у Озринићима: *mastika* (Štok., 250), у Црмници *māstika* (СДЗ IX, 228); у Боци Которској каже се *masturika*; облик је настао интерном српскохрватском заменом суфикса.

mesa f. 'вунени или памучни чаршав за завијање теста у наћвама', околина Ниша (СЕЗ VI, 61), 'вунена тканина за покривање теста', Хомоље (СЕЗ XVI, 192). Од н. грч. μέσάλη, које се изводи од лат. *mensale* (исп. Тах., s. v. месале).

metànisati vb. 'дубоко се поклонити', од аор. (ἐ)μετανύησα (: μετανύω), в. Vasm. (s. v.). Али реч је данас добила искључиво пејоративно значење, напр. у Београду, где се употребљава *metànisati* у значењу 'улагивати се, улизивати се'. У српскохрватском књижевном језику постоје код ове речи оба значења: а) 'дубоко се поклонити', б) 'поздравити на улизички начин' (Р — К).

metó m.; *mitó* m.; *ométište* n. 'сеоски атар, исто што и *sinor*', Тимок; *metovina* f. 'посед (о земљи)', Тимок (ЗТК I, 138 — 139; СДЗ III, 185; СЕЗ XL, 504). Од ст. срп. *metohъ*, *metohija* 'манастирски земљишни посед', а ово од ср. грч. μετόχιον (в. Vasm., s. v. metohija; али он не зна за овде наведене варијанте). Сви савремени облици се објашњавају из српскохрватских језичких средстава (губљење *h* или његова промена у *v*; префикс *o-*; суфикси *-ina* и *-ište*). Како нас обавештава М. Станојевић (СЕЗ XL, 504), израз се употребљава уопште у селима у суседству манастира.

mirodija f. 'anethum graveolens', од н. грч. μρωδιά (в. Vasm., s. v. mirodija). Употребљава се и у околини Бољевца у ист. Србији (СЕЗ XXXII, 203), а такође и у Београду. За књиж. јез. исп. Р — К (s. v.).

mistrija f. 'зидарска кашика', од н. грч. μιστρί (Vasm., s. v.). Реч се употребљава и у Расини (СЕЗ XLII, 140) и у Шумадији (СЕЗ XV, 139, 140). У Црној Гори се говори *mistrija* и *mištrija* (СДЗ IX, 357). Варијанта са *š* м. *s* објашњава се из српскохрватских језичких средстава: у питању је промена *st* > *št*, која се догађа и у домаћим речима (исп. *oštar* од старијег *ostar* и сл.).

musina f. 'сва кожа којом је покривена глава у лисице', у Србији (А, по Вуковом рукопису у грађи). Очигледно од н. грч. μούσιον, епирског μούσιον, које Г. Мајер изводи, исто као и μουσία, од тал. *muso*, *musone* (Ngr. St. IV, 55). Исп. у македонском јез. *mucka* 'њушка' (Македонски јазик I, 1950, регистар), *múcki-te* pl. (А. Мазон, Contes slaves de la Macédoine Sud-Orientale, Paris 1923, 109, 110). Непосредна позајмица из талијанског не долази у обзир, јер би се у том случају очекивало слов. *z, а никако s, за звучно талијанско s.

mustác m. 'бркови', које је потврдио Вук, по Фазмеровом мишљењу је постало од тал. *mostaccio*; напротив, старосрпско *mustake* pl. 'id.' он изводи од н. грч. μουστάκι (s. v. mustake). На исти начин Б. Милетић изводи црногорско *mustác* 'id.' од млетачког (plur.) *moštachi* (СДЗ IX, 260). Али се тип с крајњим *-ć* место *-k* налази и другде у српскохрватским говорима: *mustâc*, Косово (Елез. I, 424), *mustáci* pl., Врање (А), *mustáci*, околина Алексинца (А), *mustacine* pl. augm. 'брчине', околина Бољевца у ист.

Србији (СЕЗ XIV, 284). Географски разлози, међутим, указују на новогрчки, а не на талијански, језик као на извор српскохрватске речи. Супституција новогрчкога *ж* српскохрватским *џ* потпуно је нормална (исп. Vasm., 31). Nom. sg. н. грч. *μουστάκι* > с. х. *mustáci* био је схваћен у српскохрватском као множина, каква интерпретација је потпомогнута наслањањем на домаћу реч истог значења *brk* т., која се обично употребљава у множини: *brkovi, brci*. — Али се у истој речи јавља и супституција новогрчкога *ж* са *k*, као што показује придев *mustakat* 'бркат', у околини Ниша (СЕЗ XVI, 187). Исти паралелизам се, уосталом, налази и у македонском језику, где се говори напоредо *mustak'* и *mustak* (в. Тах., s. v. мустак) и где географске околности искључују непосредни талијански утицај.

ora f. 'време повољно за рад', Расина (СЕЗ XLII, 199). Из географских разлога — од н. грч. *ώρα*. Исп. макед. *ora kali* 'добар дан', од *ώρα καλή* (Тах., s. v.). Речи *ōra* и *ūra* истог значења које потврђује Вук (дакле које су у употреби у западној Србији) примљене су вероватно с истог извора. Напротив, дубровачка реч *ūra* 'час' (Вук) позајмица је од романског *ora*.

orátim праес. 'говорим', *oratlák* т. 'разговор', Заплање у ист. Србији (СДЗ I, 75, 513), *oratit* [i] 'говорити', Пољаница у јужној Србији (СЕЗ VI, 137), *oratum* 'говорим', околина Крушевца (А); *orlak* т. 'галама', Јужна Морава (СДЗ I, 363), *oram* праес. 'говорим', околина Алексинца (А). То је грчка реч *ῥωρατέω*. Исп. макед. *horatuvam* 'говорим', буг. *horatúvam, hortúvam* 'id.'; *hóra* 'народ, гомила', од *ῥώρα* 'земља, крај, област' (Тах., s. v., Млад. s. v. хора). — У Фазмеровом глосару налазимо само ст. срп. *hora* 'област; земља; село' (s. v.).

palafác т. 'дугачка слина', у Врању (А). Идентично с придевом *pālav* 'бесан; блесав', потврђеним за Косово код Фазмера (s. v.), који се изводи од грч. *παλαβέζ* 'луд, глуп'. Као што је познато, беснило је обично праћено овом карактеристичном појавом. Сугл. -f за -β није нормалан; због тога се *palafác* мора схватити као позајмица из неког македонског говора где крајњи звучни сугласници прелазе у безвучне; од таквог једног типа **palaf* начињена је затим изведеница.

palamida f. 'трава *serratula arvensis*', од н. грч. *παλαμίδα* (в. Vasm., s. v.). Фазмеровим потврдама додајем *palamida* из Врања (А) и *palamida* у значењу 'једна трава коју једе стока' из Левча и Темнића (СЕЗ XXXII, 65).

palata f. се код Фазмера упућује на варијанту *polata* 'дворац'; али се s. v. *polata* не налази облик *palata*. Међутим реч постоји у савременом српскохрватском језику. У Београду се каже *pālata* и *palāta* (по Р-К *pālata* и *palāta*) за 'лепу вишеспратну кућу' (значање 'дворац' се изражава словенском речју *dvōr, dvōrac*). У народној поезији се такође употребљава *pālata* (од старијег **palāta*;

овај акценат, забележен код Скока, изворнији је с гледишта новогрчког *παλάτι*; в. Скока, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 1951, 436—465). *palata* је уопште реч карактеристична за источну половину Југославије; на западу се употребљавају типови примљени непосредно из романског, као *rolača* итд. (за појединости в. *Vasm.*, I. с.; Скока, I. с.).

panađur m. 'сајам, вашар', од н. грч. *πανηγύρι*: (*Vasm.*, s. v.). Реч се употребљава и у Шумадији (СЕЗ XV, 323). Облици *panajir* 'id.', у околини Ниша (СЕЗ XVI, 242), *panair* 'id.', Заглавак у ист. Србији (СЕЗ XX, 111) можда су примљени посредством турског *panajet*, као што то стварно узима Фазмер за варијанту *panajur* (I. с.).

paraandeli m. pl. 'врховни анђели' (у једној народној молитви), Хомоље (СЕЗ XIX, 142). Од н. грч. *παραγγέλους*.

para- (префикс), од *παρα-*. Налазимо га у српскохрв. речи *paraded* m. 'прадез', Косово (СЕЗ VII, 249). То је, дабоме, домаћа реч *praded*, само с грчким префиксом *παρα-* који је дошао на место словенског, иако у грчком нема оваквог образовања.

parasina f. 'запуштен виноград', околина Ниша (СЕЗ XVI, 68), *na-parasim se* praes. 'запустим се; покварим се, будем невоспитан', источна Србија (СДЗ II, 103). Од аориста *παρέασα*, од грч. *παρέω* 'напустити, оставити'. Исп. такође макед. *parjasam* 'раскинем брак', *parjasnica* 'распуштеница' (Тах., s. v. v.), рум. *a părăsi* 'напустити'. — Али *porazim* 'покварим', *porazim se* 'оронем здравствено' у ист. Србији (СДЗ II, 102; СЕЗ XVI, 401) нема никакве везе с горњим типовима: то је домаћи словенски корен, исти који налазимо у *porazъ*; *uraziti* 'ударити'; *rězati*.

paraspurac m. 'дуки сиромах', Врање (СЕЗ V, 117). То је образовање с наставком *-ac*, *-ac* од *paraspur* 'феудално добро, спалихук', које се изводи од грч. *παρσπύρι* (исп. *Vasm.*, s. v.). Сељаци принуђени да раде за турског спахију (*paraspurci*) нису имали никакве сопствене имовине, и на тај начин је назив којим су се они називали — прешао уопште на појам „сиромаха“.

parastos m. 'помен по православном обреду', од ср. грч. *παράστασις* (в. *Vasm.*, s. v.). Реч није ограничена само на Војводину и Косово, него је врло раширена у крајевима Југославије с православним становништвом. Постоји и у књижевном језику (Р-К). У Београду се, у истом значењу, употребљава *parastos* наредо са словенском речју *põten*.

paspaļ m. 'ситно брашно које пада при млевењу'. Од н. грч. *πασπάλι* 'ситно брашно' (в. *Vasm.*, s. v. *paspaļ*; Тах., s. v. *паспал*; Младенов грши кад ову реч сматра индиגעном словенском). Додајем потврде за разне крајеве Југославије. *paspaļ* се у истом значењу употребљава у Расини (А), у Шумадији (СЕЗ XV, 131), у Војводини (СЕЗ LIV, 21). У Зеници *paspaļ* значи 'конопљана прашина; ситно брашно' (А).

pătarica f. 'лествице; уображен човек', Црна Гора (СДЗ IX, 500). Идентично с *patarica* 'штап; скиптар; дашчица', од *πατερίτσος* итд. (исп. Vasm., s. v.). Значење 'уображен човек' се развило метафорички: исп. напр. у Београду *progutaо držak od metle* за уображеног, крутог човека. — *batarika* f. 'сасушена стабљика', Левач, Темнић (СЕЗ XXXII, 112) претставља контаминацију између *patarica* и домаћих речи *bat*, *bataј*, *batina* 'штап'; суфикс *-ica* замењен је суфиксом *-ika* сличног значења.

peksimit m. 'двопек'. Фазмер познаје само тип *pěksimet* 'id.' 'у народној поезији', који објашњава грчким *πεξίμαδι*, али преко турског *peksimet* (s. v.). Ова је реч данас застарела, али је била још у рату 1914—1918 војнички термин. Исп. *pěksimit*, упућено на *dvopek*, у српскохрватском књижевном језику (P-K).

pelekărit [i] vb. 'радити, правити, градити нешто', Врњачка Бања (Arch. f. slav. Phil. XXV, 218). Од грч. *πελεκῶ*, које је у вези с *πέλεκυς*; али грчки наставак је у датом случају био *-αρω*, а не *-ω*. — Исп. у алб. јез. *peleqis* 'тесати', чија је етимологија иста таква (Мајер, EW, 325).

petraїl m. 'врста поповске одежде' (Вук), *petraїl*, *petrijaј* 'id.', Хомоље (СЕЗ XIX, 210). Од ср. грч. *ἐπιτραχήλιον*, чију старосрпску варијанту *jepitrahilь* итд. наводи Фазмер (s. v.).

péza f. 'подводачица', у Београду и у Крагујевцу (по мојим белешкама). Од н. грч. *παίζω* 'играти се'. Исп. макед. *peza* 'шала; потсмех', *pezat* 'потсмевам се' (Тох., s. v. пеза), али такође и 'срамота, бестидност' (Макед. јазик II, 1951, 96). Према томе је оваква жена добила назив по „срамотности“ својега заната. Исп. и тур. *pezevenk* 'будала'.

piktije f.pl. 'сулц од меса', Качер (Павл., 91); околина Бољевца у ист. Србији (СЕЗ XXXII, 220); у књижевном језику такође *piktije* (P-K) а тако и у Београду; *pihtije* 'id.', Левач, Темнић (СЕЗ VII, 24), *spiktijošem se* праес. 'згуснем се', околина Бољевца (СЕЗ XIV, 258; XXXII, 220). Од грч. *πηχτή*, *πηχτή* 'врста сира'. Фазмер зна само за ст. срп. *pihtija*, у нешто друкчијем значењу (s. v.). Исп. Младенова, који бугарску реч *pihtija* објашњава једном грчком речју (коју он не наводи) корадикалном са н. грч. *παχύτις* 'маст' (s. v. пихтия). — Српскохрватско *-h-*, а не *-k-*, пре ће претстављати погрешну регресију неголи књишки очуван грчки изговор варијанте *πηχτή*.

pilica f. 'стуб од опеке или од камена', Шумадија (СЕЗ XV, 328). То је словенски деминутив од н. грч. *πίλις*.

pinokot m. 'пекарска даска с удубљењима у којој се пече хлеб', од грчког *πινοκότη* (в. Vasm., s. v.). Реч је у употреби и у Поморављу, у граду Крушевцу (СЕЗ XLII, 67).

pirun m. (с варијантама) 'виљушка', које налазимо и на западу Југославије и на крајњем истоку, може се изводити — као што истиче М. Фазмер (s. v. *pirun*) — или непосредно од грч. *περῶνι*

или посредно, преко талијанског језика. И то утолико више што вероватно постоји, како сам показао у једном чланку (Наш Јез. III, н. с., 330), непрекинут географски ареал у Југославији на којем се употребљава ова реч. Јер је западна територија на којој се ова реч говори везана с источном једним централним појасом у којем је ова позајмица такође позната: *pirun* 'id.' и у Херцеговини и Црној Гори. Територија северне Албаније, обухваћена с три стране југословенском територијом, исто тако употребљава реч *pirû*, *-ni* (в. мој поменути чланак).

pisa f., *pis* m. 'катран', термин крушевачких кујунџија (СЕЗ XLII, регистар). Заједно с макед. *pisa*, алб. *pisë* 'id.', од н. грч. *πίσσα* (в. Тах, s.v.; Мајер, EW, 339).

pizmetar m. 'човек у крвној освети с неким', Пољаница, Клисура у јужној Србији (СЕЗ VI, 128 и нап. 1). То је н. грч. *πεισματάρης*; *πεισματάρης* 'тврдоглав човек', од којег Фазмер налази старосрпско *pizmatarъ* 'непријатељ, осветник' (s.v.). Исп. такође у Црној Гори *pizmator* 'id.', (Vasm., s.v.).

plāka f. 'школска таблица', Пирот (А). Фазмер познаје ст. срп. *plaka* 'камена плоча', од ср. грч., н. грч. *πλάκα* (s.v.). Реч је раширена у макед., буг., рум. и алб. (исп. Тах.; Млад.; Мајер, EW, 343).

poradica f. 'један цвет', Левач, Темнић (СЕЗ XXXII, 20). Очигледно идентично с *poradija* 'попова жена', од *παπαδιά*. Обрадовање на *-ica* је, наравно, деминутивно. И у турском *rapadia*, *rapatia* 'камилица', које Г. Мајер (Türk. St. I, 3°) такође изводи од *παπαδιά*, с напоменом да грчка реч нема тога значења.

praz m. 'празилук', Косово (СЕЗ VII, 216), *prazan* m., *prazik* m., *prazi* [рода?] 'id.', Левач, Темнић (СЕЗ XXXII, 40). То је грчко *πράσινον* (исп. Vasm, s. v. *pras*). Али је искључено да је ово непосредна позајмица, пошто грчко *σ* иначе остаје у словенским језицима као *s* (в. горе, s.v. *šeraziz*). Према томе се мора претпоставити неки посредник, иако је облик са звучним спيرانтом доста стар (старе потврде в. код Vasm., l.c.).

prčija f. 'мираз; посед, имање', у српскохрватском књижевном језику (Р-К); у Војводини *prčija* добива значење 'лична имовина задрвгарева' (СЕЗ LIV, 83); најзад, у Београду се данас говори *prčija* у значењу 'имања' али у пејоративном смислу. Некоме ко квари туђу ствар каже се: „Еј, није то твоја *prčija*“. — Фазмер бележи *prčija*, *prčija*, од н. грч. *πρῆξις*, из Дубровника и из Црне Горе (s.v. *prčija*); исп. *πρῆξις*, *πρῆξις*.

prpše 3 sg. praes. impers. 'изгледа', Косово (Елез. II, 137). Реч се не налази у Фазмеровом глосару; али је идентична са *pripsati* 'добро стајати (о оделу)' које се говори у Крушевцу и које Фазмер изводи од *πρῆξω*. Префикс *пре-* је у оба случаја дошао, изгледа, у додир са *περι-*, што је најзад схваћено као словенско *pri-*. Исп. и н. грч. *ἐδρεπίσσω* у сличном значењу.

prnar m. 'млада шума', Врање; Врањска Пчиња (СЕЗ V, 109), *prnák* 'id.; место где је искрчена шума па сад расте нова', Тимок (СДЗ III, 194). Од грч. *πρωνας, πρωνας*. Реч се употребљава и у другим балканским језицима; чак се и у турском језику налази *pernar, pernal* (в. Мајера, Türk. St. I, 34; EW, 333). Али нема гласовних разлога који би говорили против претпоставке о непосредном зајмљењу из грчког језика у српски, пошто се мјесто акцента наше речи слаже с местом акцента у грчком језику, а за грчку групу вокал - ρ или ρ + вокал и иначе често стоји српскохрватско *r*. — Наставак -ак је дошао секундарно, да замени наставак -ar, пошто оба имају у српскохрватском језику сличне функције.

prokopše 3. sg. праес. 'користи, ваља', Заглавак у ист. Србији (СЕЗ XX, 40). Од *προκόπτω* (остале српскохрв. примере в. код Фазмера, s. v. *prokoprsati*).

proskura f., *poskura* 'нафора' у српскохрв. настало је мешавином ср. грч. *προσφορά* и *προσκομιδή* (в. Vasm., s. v. *prosfora*). Додајем овде неколико потврда из Србије: *pöskura* 'id.' (и деривати; Вук); *poskura* 'славски колач', Призрен (ГЕМ VI, 28); *poskur* m. 'id.', Хомоље (СЕЗ XIX, 205); *poskurica* f. dem. 'четвртаст хлеб који се меси о свецима', околина Бољевца у ист. Србији (СЕЗ XIV, 27); *proskurica* 'пшенични хлепчић без квасца који се једе на Божић [чесница?]', Војводина (СЕЗ LIV, 90).

pućerica f. 'мали дрвени суд', Црна Гора (Вук). Идентично са *pütijer, pütir* (црквена чаша), које се изводи од *πυτίρι(ον)* (в. Vasm., s. v. *rotig*), али, како се види, без везе с црквеним реквизитима. Образовање *pućerica* је према *pütijer* у истом односу као, на пример, *rukávica* према *rùkāv*. Према секундарноме дугоме -ě- у -tije- стоји секундарно кратко -ě- у -će- (од * -tjě-).

ratosiłati se vb., aratosiłati se 'избегавати кога' (Вук); у Београду *ratosiłati se* у истом значењу. Од *aratos* 'проклет', које је Фазмер објаснио грчким *ἀρατός*. Глагол је уствари саграђен по калупу домаће речи *blagosiłati*, која има отприлике супротно значење.

ripida f., од ср. грч. *ρίπις, ριπίδιον*, н. грч. *ρίπιδι* (в. Vasm., s. v.). Али док још у Вуковом Рјечнику ова реч има искључиво значење црквеног термина, дотле данас — чак и у књижевном језику — има метафорички смисао 'ручурда', 'ножурда' (Р-К).

rovit adj. 'мек, растресит (о земљишту)', Тимок (СЕЗ XL, 506), *ròvit* 'слаб, нежан' у српскохрватском књижевном језику (Р-К). У Београду *ròvit* такође значи 'слаб, нејак', али само кад је реч о реконвалесценту. Наравно, идентично са *rofitano (jaje)*, *rovito (jaje)*, а ово је од грч. *(αδύρα) ροφιτά* (q. v. код Vasm., s. *rofitano jaje*).

sinor m. 'сеоски атар', Тимок (СЕЗ XX, 12; XL, 460); 'гралица таквог атара', Колубара; Шумадија (СЕЗ VIII, 411; XV, 160). Овде уствари само додајем нове потврде; етимологија: *σύνωρο(ν)* налази се код Фазмера.

sirada f. 'перваз на сељачкој сукњи', Хомоље (СЕЗ XIX, 116). Идентично са *sirada* 'плав гајтан', које Фазмер изводи од грч. *σειράδι(ον)*.

sòmūn m. 'хлеб мешен с квасцем', у Србији (Вук), *sāmūn* 'id.', Бока Которска (Вук), *samun* 'хлеб', Левач, Темнић (СЕЗ XXXII, 114). У Београду се више не употребљава као апелатив, али је очувано у изразу: „до Солуна по *somuna*, од Солуна сто *somuna*“ (у значењу „лакши је мали посао него велики“). То је грч. реч *ψωμί*, али примљена преко турског језика (исп. Тах., s. v. сомун; Млад.).

sosije, *soše* 3 sg. праес. 'довољно је, доста је', околини Алексинца (А). Исп. такође и *presosa* 'id.?' у источној Србији (ЗТК I, 72). Од н. грч. *σώζω*, *σώνω* 'стићи, завршити' итд.; *περισσός* 'обилан'. Прелаз *s* > *š* се објашњава словенским средствима (исп. *pisati*: праес. *pišem*).

sŕma f. 'сребро' (и разни деривати; Вук). Заједно с макед. *sŕma* 'златни или сребрни конци', од *σέρμα* 'id.'. Таховски сматра да су Словени примили ову реч турским посредством (s. v.), али гласовни разлози не чине ово схватање обавезним: реч може бити и непосредна позајмица из грчког језика (исп. s. v. *srğa*).

stäsat[il] vb. 'сазрети, порастати; ускиснути', Косово (Елез. II, 269), *stäsam* праес. 'сазревам (о житу)', 'дорастам за женидбу, удадбу', Тимок (СДЗ III, 191), *stvaše* 3 sg. праес. 'ускисне (тесто)', околина Ниша (СЕЗ XVI, 61). То је грчка реч *φθάνω*, наравно у облику аориста, која се налази и у македонском јез.: *ftasam*, *stasam* 'доспем, стигнем' итд. (исп. Тах., s. v.). Али српскохрватски (и македонски) облик с иницијалним *st-* претставља **ftas-* измењено по народној етимологији, мешањем с домаћом речју *stäs* m. 'раст', дакле схваћено као 'постати нормалног раста'. Што се тиче тина **stvasati* (исп. *stvaše*), он почива на контаминацији између *vtasati* (од *ftasati*) и *stasati* плус метатеза, изазвана тешкоћом да се у словенским језицима изговори група *vt, svf* или сл. За *š* наместо *s* в. чланак s. v. *sosije*.

stasina f. 'остава, шупа', Млава; Заглавак и Тимок (СЕЗ V, 264; XX, 42; XL, 407). Изгледа као словенско образовање од грч. *στάσις*, н. грч. *στάσι*. Али је етимологија непоуздана из семантичких разлога: у грчком језику ова реч значи само 'парцела'.

stih m., од *στῆχος*. Технички термин у теорији версификације, и као такав постоји у књижевном језику (в. Р — К). Исп. ст. срп. *stihb* 'id.' (Vasm.).

stipsošem праес. 'замочим у раствор стипсе', Левач, Темнић (СЕЗ XXXII, 148). Од *stipsa* f., а ово од *στίψις* (исп. Vasm., s. v.). Баш се помоћу глагола *stipsošem* (Вук: *stipsati*), образованог на бази грчког аориста, и може објаснити варијанта *tipsa*, коју познаје Фазмер, а која такође постоји у Левчу и Темнићу (СЕЗ XXXII, 148). Словенско језичко осећање схватило је иницијално *st-* у

stipsati, *stipsošem* као префикс *s-* плус коренско *t-*. Тако је декомпоновано иницијално *s-*. — У Хомољу је *stipsilka* f. 'раствор стипсе у којем се боје ускршња јаја' (СЕЗ XIX, 43). Наставак *-ilka* је, наравно, наш домаћи — за образовање назива оруђа.

stōmna f., *stōvna* 'крчаг', околина Крушевца (А), *stomna* 'id.', околина Бољевца у ист. Србији (СЕЗ XXXII, 179), *stōvna* 'id.', у североисточној Србији (А), *stōvna* 'id.', Тимок (СДЗ I, 350), *stovna* 'id.', околина Ниша; Заглавак у ист. Србији (СЕЗ XVI, 60; XX, 141). То је позајмица од н. грч. *στάμνα*, уосталом врло раширеног у балканским језицима (в. Vasm., s. v. *stovna*, које аутор познаје само из једног старосрпског текста; Тах., s. v. *stomna*; П. Кречмера, *Byz. Zschr.* X, 584). Дисимилација *mn > vn* би могла бити српскохрватска појава (исп. *tamno* || *tavno*); али исп. такође и рус. дијал. *stov'eñ*.

šinik m. 'мера за жито', од *χονίχι*, али преко турског *šinik* 'id.' (в. Vasm.). Додајем нове географске и семантичке податке: *šinik* 'дрвен суд за брашно', Расина (СЕЗ XLII, 161), 'врста суда', Пирот (СДЗ I, 665).

tālās m. 'вал', *talāsati se* vb. (Вук), *tālās*, *tālāz*, Војводина (по мојим белешкама); у Београду такође *tālās*; pl. *tālasi* (на коси). Од грч. *θάλασσα*; али типови *talas* и *talaz* — мушкога рода — примљени су очигледно преко турског *talaz*, јер при непосредном зајмљењу из грчког не би било јасно зашто грчка именица на *-α* прелази у словенском у мушки род. Сунституција турскога *z* нашим *s* || *z* потпуно је природна (исп. *pirinač* m. и *pirinča* f. и сл.). — Треба додати овде да југословенско Приморје не употребљава ову реч; та чињеница као да такође подупире схватање да је реч дошла у српскохрватски језик преко турског.

temeļ m., од грч. *θεμέλιον*. Значењима која налазимо код Фазмера — додајем *temeļ* 'трговачки капитал, главница' из Расине (СЕЗ XLII, 23 i) и изведеницу *temeļać* m. 'старицац, староседелац' с Косова (Цвијић, Основи за географију и геологију Македоније и Старе Србије III, изд. СКА 1908, стр. 1195), тојест „припадник оног слоја становништва које се налазило на датом терену пре великих миграција турске епохе и које се сматра као основа данашњег етничког елемента истога краја“.

tigañica f. 'уштипак', околина Бољевца (СЕЗ XXXII, 213), 'неко јело', Косово (СЕЗ VII, 207); *tigañka* f. 'тас на вази', Расина (СЕЗ XLII, 104). Од *tigañ* 'врста посуђа', које се изводи од грч. *τηγάνη* (в. Vasm., s. v.). Исп. и макед. *tiganica* f. у значењу 'кувано тесто' (Тах., s. v.).

trimireñe n. 'пост у току којег се једе једанпут у три дана', околина Бољевца у ист. Србији (СЕЗ XIV, 12). Црквени термин, али у правој народној употреби. То је глаголска именица од *trimiriti*, *tromiriti* 'постити на такав начин'. Глагол се изводи од грч. **τριήμερίζω*, од *τριήμερις* 'размак од три дана' (в. Vasm., s. v. *tromiriti*).

trivón m. 'тестера', Тимок (ЗТК I, 142), *třvoř* 'id', Пирот (A). Од грч. *πρίον*, од којег је такође и старословенско *prionъ* 'тестера' (исп. М. Фазмера, Греко-слав. етјуды I, стр. 269). Исп. и бугарски исто тако *trión*, *trivón*, које Младенов погрешно сматра као индивидуу словенску реч (s. v. трионъ: таквом се тумачењу противи туђе образовање ове речи. Уосталом је апсолутно немогуће порицати грчко порекло српске и бугарске речи; остаје само да се објасни иницијално *t-* на месту грчкога *π-*. У питању је уствари **prionъ*, **privonъ* итд. од *πρίον*, са **p-* измењеним у *t-* очигледно насланањем на с.-х. *testera* и сл., које значи то исто оруђе, или на с.-х. *triti*, *trlati*, буг. *trija*, *třrl'am*, како узима Фазмер (ZSPH XX/2, 400—401). — Исп. и у македонском језику *trijon* 'тестера', у Ђевђелији (СЕЗ XL, регистар) наредо са *prion* 'id.', (Tax., s. v.). — У Врању и у Крушевцу такође *trivón* (A). — Није поуздано треба ли овамо ставити и *trivón* 'трупац, греда', потврђено из Тимока (СДЗ I, 357): можда је то контаминација речи *trivón* са *troň* (в. следећи чланак, s.v. троњ); али је можда само дијалектолог погрешно, импресионистички, забележио значење видевши у исто време и тестеру и трупац.

troň m. 'кревет', од *τρονί* итд. (в. Vasm.). Реч је позната и у Врању и у околини Призрена (A).

trpeza f. од *τράπεζα*, које Фазмер познаје преко Вука (s.v. trapeza), раширено је у Србији и другде по југословенским крајевима: *trpeza* 'сто за ручавање', околина Ниша (СЕЗ XVI, 61); у Ибарској Долини (СЕЗ VI, 585); у Црној Гори (ZNŽ XI, 55); у Левчу и Темнићу је *trpeza* 'даћа прве суботе после погребца' (СЕЗ VII, 94). У Шумадији је *trpezara* f. врста зграде, исто што и *čelija* (в. s.v.). Најзад, *trpezarija* 'одаја у којој се ручава' употребљава се у књижевном језику (Р-К). Ушавши у старосрпски језик као *trapezarija* 'просторија за ручавање у манастиру' (исп. Vasm., s.v.) и сачувавши ово значење у почетку XIX века (Вук), ова реч је најзад у ново време добила сасвим лаичко значење, нарочито у грађанској и уопште градској средини.

tudoričeње n. 'пост који се држи после Тодорове недеље и који се састоји у томе да се свака 24 сата једе само једанпут', околина Бољевца у ист. Србији (СЕЗ XIV, 12). То је глаголска именица од **tudoričiti* 'постити на тај начин'. Глагол је, са своје стране, дериват од [sveti] *Todor*, од грч. [ἅγιος] *Θεόδωρος*.

tupán m. 'бубањ', у околини Ниша (СЕЗ XVI, 71), у Тимоку (СДЗ I, 357, 661); *tupanžija* m. 'добошар', околина Бољевца у ист. Србији (СЕЗ XIV, 154). Идентично са ст. срп. *tupрапъ*, *timьрапъ*, *tupрапъ*, од грч. *τύμπανου*, н. грч. *τοῦμπανου* (в. Vasm., s.v. *tupрапъ*). Фазмер не верује да је ово народска позајмица, јер би се у том случају очекивала наша група *-mb-* за грч. *-mp-*; али је реч могла бити измењена поново под утицајем српскохрватских експресивних речи каква је, на пример, *tupkati* vb. 'лупати ногама' итд. (Вук). Што се тиче српскохрватског *и* за грчку групу вокал + назал, то је

нормална замена. Посредна етапа развитка било је слов. *o*, које је затим у српскохрватском језику прешло у *u*, у македонском у *o*, *a*. И заиста се у македонском језику налазе варијанте *toran*, *taran* (в. Тах., 50; али Таховски их објашњава нешто друкчије). Низ *a*, *o*, *u* за страну групу *um* (ум) и доказује да је пред нама народна и врло стара позајмица, иако *-p-* за *-(μ)π-* изискује нарочито објашњење (в. горе).

úta f. 'врста иловаче', Косово (Елез. II, 389), *úta*, Врање (А), *uma* 'земља која се место сапуна употребљава при прању', Левач, Темнић (СЕЗ XXXII, 142), 'бела иловача', у околини Ниша (СЕЗ XVI, 45); *útnet se* graes. 'иструлим', Тимок (СДЗ III, 192; ЗТК IV, 76). Од грч. ὑμα; исп. н. грч. σαπυουχουμα (в. Тах., s.v. ума; Млад., s.v. хума). Испадање *h-* је српска ствар. — *kumsača* f. 'врста земље у којој добро успева кромпир', Левач, Темнић (СЕЗ XXXII, 15), *kumsalo* п. 'блато, муљ', Качер (Павл., 22), *kúmsal* 'песак' (Вук) нема никакве везе с речју *uma*, него је то турска позајмица: од *kum* 'песак', *kumsal* 'пешчани спруд' (исп. Мајера, EW, 213).

várĉet graes., аориска основа *varca-* 'сликам, бојим', у околини Призрена (СДЗ VIII, 69). Од грч. βάπτω (исп. Тах., s. v. вапсувам). То је образовање од сигматског грчког аориста. Промена *ps* (=ψ) > *pc* (=πц) честа је у српскохрватском језику (исп. дијал. *psovati* према књиж. *psovati* и сл.). Презент *várĉet* добио је своје *ĉ* наместо *s* по словенској фонолошкој корелацији *ĉ:s*, која се нарочито често среће код глаголских основа (исп. *micati*: graes. *miĉet* и сл.).

várvarin т. 'дивљак', *varvárstvo* п. 'дивљаштво', *varvarizam* т. 'варварство' и 'лингвистичка позајмица' итд., од *βάρβαρος*, у српскохрватском књижевном језику (Р-К). Фазмер познаје само ст. срп. *varĉvarĉ* 'дивљак, незнабожац'; али, као што се види, реч се очувала до данас у нашем књижевном језику. Уствари је пред нама један „европеизам“ грчког порекла, само што је у њему иницијално *b-* (исп. француске, немачке и друге облике) замењено са *v-* под утицајем црквене књижевне традиције. Ова констатација важи, међутим, само за српске (тј. православне) културне центре; Хрвати (католици) употребљавају само облик *barbarin* итд., примљен из западних европских језика.

vasúl т. 'пасуљ', *vasúlĉk* dem., Тимок (СДЗ I, 164), *vasul* 'ĉid.', околина Ниша; Заглавак у ист. Србији (СЕЗ XVI, 8; XX, 32), *vasulica* f., Врање (А). Од ср. грч. φασούλιον, од *phaseolus* (исп. Vasm., s. v. fasulj), н. грч. φασούλι, с редовном рецентном заменом страног *f-* нашим *v-*. Исп. ст. срп. *fasul* 'ĉid.'. Географски разлози говоре у прилог грчког језика као посредника: исп. такође макед. *fasul* (Тах., s. v.), буг. *fasul* (Млад., s. v.), алб. *fasul* (Сог., s. v. rasul). — Фазмер допушта и могућност зајмљења непосредно из романског: исп. вељотски *fasul*; али баш тамо где се налазе далматске позајмице у српскохрватском језику, тојест на западу Југославије, обично се пасуљ означава индигеном речју *grah*, а ретко се назива

• *fasuļ* итд. Напоследку, варијанта *pasuļ* књижевног језика претставља стару позајмицу (због *p-*, а не *v-*, за *f-*) и у употреби је, уосталом, само у источнијим областима (у Србији, у Црној Гори, у Војводини).

vuniја f., funija 'левак'. В. s. v. *inka*.

zalisim *praes.* 'оманем, пропаднем (о неком раду)', Заглавак у ист. Србији (СЕЗ XX, 40), 'омађијан сам; поблесавим', околина Бољевца у ист. Србији; у Хомољу (СЕЗ XIV, 67; XIX, 61); *zālis m.* 'једна биљка коју народна медицина употребљава нарочито за лечење од чини', Тимок (СЕЗ III, 182). Од аориста н. грч. глагола ζαλιζω (исп. Тах., s. v. *залисам*).

zid m. 'бакарни суд од 2 оке који се употребљава за мерење млека у сточарским задругама код брђана', околина Бољевца у ист. Србији (СЕЗ XIV, 341), 'суд, обично дрвен, од 2 оке који служи за мерење млекарских производа', Хомоље (СЕЗ XIX, 326). Од н. грч. ζύγ. Исп. макед. *zigosuvam* *praes.*, од ζυγίζω (Тах., s. v.). Изгледа да је *žiž* (тј. *цици*) *m.* 'мера за млеко од отприлике 5 ока, у планинским селима', у околини Ниша (СЕЗ XVI, 18), идентично с речју *zid*. У том би случају *žiž* претстављало старије **did*, измењено по гласовним законима који владају у неким дијалектима источне Србије (тојест у њима свако *d* прелази у *ž = џ*). Облик **did* би, са своје стране, почивао на типу *zid*, измењеном путем асимилације.

zunica f. 'везен чојани појас', Косово (СЕЗ VII, регистар). Од ζωνίτσα; потврђено у словенском врло рано: исп. старословенског *zunica* (Фазмер, Гр.-слав. етюды II, 234). Наставак *-ica = -ιτσα* словенског је порекла (исп. Фазмера, *Die Slaven in Griechenland*, Берлин 1941, 265). Македонски такође *zunica*, алб. *zonicë* (Тах., s. v.; Мајер, EW, 486).

Само се по себи разуме да би детаљнији преглед наших етнографских публикација омогућио да се утврди још и већи број грчких позајмица у савременом српскохрватском језику. Али већ и овај мој списак повећава број новогрчких и средњегрчких основа у нашем данашњем језику од око 250 (означених код Фазмера) на око 350. У овој статистици није вођено рачуна о секундарним значењима, која су се могла развити и у самом крилу српскохрватског језика, независно од грчке матице.

III

Пошто сам овако изложио свој азбучни списак, узећу сада да утврдим семантичке категорије у које се групишу новогрчке и средњегрчке позајмице у савременом српскохрватском језику. То ће нам омогућити да утврдимо у којим је појмовним областима грчки утицај био

најјачи и најтрајнији. Наравно, будућа етимолошка испитивања можда ће изменити наше сазнање у појединостима, али неће моћи да збришу главне линије које се доста јасно оцртавају већ и у овом етимолошком материјалу којим сада располажемо.

Спојићу, дакле, овде етимологије које сам ја утврдио с онима које налазимо код Фазмера и распоредићу те позајмице по семантичким категоријама. Овде узимам у обзир само непосредне позајмице (око 300 основа) и њих ћу у овом правцу и анализирати. Најзад, да би се боље подвукао значај појединих од ових речи за српскохрватски лексички фонд, курзивом су отштампане оне међу њима које су у употреби у српскохрватском књижевном језику; све остале имају мање или више дијалекатски карактер.

А. ПРИВРЕДНИ ЖИВОТ

1. пољопривреда и млинарство: ровит 'мек (о земљишту)' (*ροφέω*), *ора*, *ура* 'време погодно за рад' (*ώρα*), *стасати* 'сазрети' (*φθάνω*), *фира* 'урођица у жити' (*φύρα*); *паспаљ* 'ситно брашно' (*πασπάλι*), *цивун* 'цев у млину' (*σίφων, σιφών*).

2. виноградарство: *јагурида*, *јагурина* 'дивља лоза; кисело грождје' (*ἀγουρίδα*), *ласшар* 'младо виново лишће' (*βλαστάρι*), *парасина* 'запуштен виноград' (*παρεάω*), *трап* 'нов виноград' (од *τράφος* ?).

3. сточарство: *лаћимија* 'ергела' (*λαχινιά*), *маље* 'павлака' (*μαλλιά*, исп. *Vasm.*), *паламида* 'једна биљка која служи као сточна храна' (*παλαμύδι*), *стасина* 'остава, шула (сточарске задруге)' (од *στάσις* ?).

4. занати и занатлије; рад и алати: *мајсшор* 'занатлија', *мајсшорисати* (*μαγίστωρ, μαϊστορας*), *аргатин* 'радник', *аргатовати* 'радити' (*ἀργάτης*), *каматовати* 'id.' (*κάματον*), *пелекарити* 'радити, правити' (*πελεκῶ*), *прокопсати* 'успети, остварити се', *прокопсија* 'успех, благостање' (*προκόπτω*), *залисити* 'оманути, подбацивати' (*ζαλιζῶ*); *кораћ* 'чекић' (*κοράκιον*), *мисшрија*, *миштрија* (*μυστήρι*); *дикела*, *дикиља* 'врста мотке' (*δίκελλα*), *тривоњ*, *трвољ* 'тестера' (*πριόνι*), *вапцати* 'сликати, бојити' (*βάπτω*), *изогравено* 'украшено' (*ζωγραφίζω*), *вурња* 'цигарска пех' (*φούρνα*); *паспаљ* 'конопљана прашина' (*πασпάλι*).

5. саобраћај и транспорт: *друм* (*δρόμος*); *дисаге*, *дисази* (*δισάκι*), *самар* (*σαγμάριον*), *патарица* 'дашчица на самару' (*πατερίτσα*).

6. поморска пловидба и рибарство: *галија* (*γαλέα*); *кашарка* (*κατάρτιον*), *сидро* 'ленгер' (*σίδερον*); *наво* 'цена за превоз бродом' (*ναύλος, ναύλον*); *гусар* 'пират' (*γρυσάρας, κουρσάριος*); *гриб* (*γρίπος*).

7. трговина и банкарство: темел 'капитал' (θεμέλια), *камаша* 'интерес' (κάματος), *јешшин*, *јевшин* (εὐθηγός), *ћердисати* 'упропастити' (од κερδίω!), *панађур* 'сајам' (πανηγύρι); *асира* 'сребрн новац' (ἄσπρον), *динар* (δηνάριον), *костадинка* 'старински новац' (од имена цара: Κωνσταντίνος), *перпера* 'врста новца' (πέρπυρα, υπέρπυρα); *хиљада*, *иљада* (χιλιάδα).

Б. ПРЕДМЕТИ ЗА ЧОВЕКОВУ СВАКОДНЕВНУ УПОТРЕБУ

1. кућа: *палаша* 'велика и лепа кућа' (παλάτι), *камара*, *комора* 'соба, остава' (καμάρα), *подруми* (υποδρόμιον) порта (πόρτα), пагос (πατός), *патарица* 'лествице' (πατερίτσα), *фурња*, *вурња*, *фурма*, *можда* и *фуруна*, *вуруна* (φούρνα и сл.), *шемељ* (θεμέλιον), *пилица* 'стуб' (πύλη), *ћерамида* (κεραμίδα), *тугла* (τοῦβλον).

2. врт и двориште: *ћипур* (κηπουρία), *перивој* 'парк' (περιβόλιον); *авлија* 'двориште; ограда' (αὐλή).

3. разни архитектонски објекти: *бистерна* (од γιστέρνα); *шрап* 'врста подрума изван куће' (? τράπος), *друм* 'насип' (δρόμος), *можда* и *коломат* '(камена) ограда' (καλαμωτή).¹²

4. намештај, оруђе и други предмети у кући: *трапеза*, *шрпеза* (τράπεζα), *троњ* 'кревет' (θρόνι), *цивка* 'цев' (σίφων), *сулундар* 'чунак' (σωληνάρι), *инка*, *винка*, *вунија*, *фунија* 'левак' (χύνω, χωνί), *кација* 'ватраљ' (κατσι), *лишар* (λυτάρι), *пирун* 'виљушка; рачваста кука' (πειροῦνι), *панос* (φανός).

5. судови и мере за течност: *буклија* (μπουκλί), *гостара*, *граста* (γαστέρα, γάστρα), *кондир*, *крондир* (κρωντήριον), *крцоља* 'суд за вино' (? κρασοβίλιον), *лишра* (λίτρα), *пућерица* (ποτήριον), *стомна*, *стовна* (στάμνα), *шиган*, *тиган*, *тигања* (τηγάни), *зић* (ζύγι).

6. тканине, одећа и обућа: *црга* 'покровац; врећа' (τσέργα), *димит* 'врста украса на тканини' (δίμιτον), *капа* (κάπα, κάπλα), *кавад* 'врста горњег одела' (καβάδης итд.), *лита* 'танка хаљина' (λιτός), *месал* (μεσάλι), *сирада* 'врпца, гајтан' (σειράδιον, σειράδα), *зуница* (ζωνίτσα); *лит* 'ретко ткан' (λιτός); *кондура* (κουνταύρα).

7. *куварска вештина*, *кухиња*, *пића*; *пекара*: *авгутар* (αὐγοτάραχος), *кокало* 'кост, комадић кости с месом' (κόκκαλον), *комбост* 'врста јела' (κομπόστα), *масшика*, *мастурика* (μαστίχη, μαστίχα), *пихтије*, *пихтије* 'сулц од меса' (πηχτή, πηχτή), *пинокот* (πινακωτή), *рофитано јаје*, *ровишо јаје* (αὐγά ξοφριτά), *стасати*, *ства-сати* 'ускиснути' (φθάνω); *мађулац* 'кувар' (μάγκηψ).

В. ДРУШТВЕНИ И ДУХОВНИ ЖИВОТ

1. *својина*: *метех*, *метег*, *метеј*, *метев* 'граница земљишног поседа', *метовина* 'посед', *мето*, *мито*, *ометиште* 'сеоски атар' (μετόχον), *синор* 'граница земљишног поседа', *синорити* 'ограничити' (σύνορον), *прићија*, *прћија* 'својина; мираз' (πρочиόν, προμιό итд.).

¹² О грчком утицају на терминологију српске архитектуре уопште упор. Боасена (RES XXI, 173).

2. држава и њене функције: ћесар 'цар' (Καῖσαρ), деспот, данас надимак за девера (δεσπότης), протођер 'сеоски кмет' (πρωτόγερος); типар, сачувано у једном изразу (τυπάριον), ангарија 'кулук' (ἀγγαρεία), педепсати, педјепсати, педипсати (παιδεύω), педевсија 'штета' (од исте грчке речи).

3. друштво и изрази учтивости: ћир 'грађанин, трговац' (κῆρ, κῆρις), ћирица 'момак у служби код трговца' (од исте грчке речи; исп. н. грч. κηράκι dem. 'id.'), хорјатин, орјатин 'грубијан' (χωριάτης), гусар 'разбојник' (γρουσάρος, κουρσάριος), пеца 'подводачица' (παίζω); исполајти 'здравол, са срећом!' (εἰς πολλὰ ἔτη), калимера 'пријатељство' (καλή, ἡμέρα).

4. просвета: даскал, дацкале 'учитељ' (δάσκαλος), мађистор 'id.' (μαγίστωρ), мађер 'школски служитељ, фамулус' (μάγερας), плака 'школска таблица' (πλάκα), скамија, скамлија, скамљија 'школска клупа' (σκαμνίον итд.); ђак 'ученик' (од διάκως) првобитно је црквени термин.

5. поезија, игра, музика: сџих (στίχος); хоро, оро 'коло' (χορός); дипле 'гајде; фрула' (διπλός), тупан 'бубањ' (τούμπανον, τύμπανον).

6. народна митологија: орисница 'суђаја' (χαρίζω), ламња 'чудовиште, аждаја' (λάμια), јаникара 'једно фантастично женско биће' (γυναικίαρα); мађије 'враџбине' (μαγεία).

7. црквени живот: анђео, арханђео, параанђео (ἄγγελος, ἀρχάγγελος, παραάγγελος), ђаво (διάβολος), манастир, намастир, монастир (μναστήριον), ћелија 'одаја у манастиру; привремена зграда која се подиже о неком празнику' (κελλίον), дохија, довија 'соба за госте у манастиру' (δοχεῖον), лавра 'велики манастир' (λαύρα), парусија 'црквиште' (παρουσία), трпезара 'исто што и ћелија', шрпезарија 'сала за ручавање' (τράπεζα), труло 'кубе' (τρούλλος), мишрополија 'седиште владике' (μητρόπολις), нурија, енурија, енорија 'територија епархије' (ἐνορία), епархија (ἐπαρχία), синћелија 'епископска наредба' (σιγγίλιον, σιγίλλιον), крусовуљ 'златна була' (χρυσόβουλλον); аџосџол (ἀπέστολος), џашријарх, с варијантама (πατριάρχης), мишрополиш (μητροπολίτης), еџископ (ἐπίσκοπος), поклисар 'изасланик' (ἀποκρισιάριος), архимандрит, акримандрит (ἀρχιμανδριτής), архијера, акријера, акереј (ἀρχιερεὺς), игуман, јегуман (ἡγούμενος), игуманија (ἡγουμένη), калуђер, кале (καλόγερος), прошо (πρωτοπαπᾶς), џоџадија (παπαδιά), архиђакон, архиђакон (ἀρχιδιάκονος), протођакон (πρωτοδιάκονος), ђакон (διάκονος), ђаконисати 'удобно живети' (од διάκονος), ђак 'ученик' (διάκος), титор 'добротвор манастира' (κτήτωρ), јепитроп, епитроп (ἐπίτροπος), довијар (δοχειάριος итд.; исп. напред дохија, довија), даскал 'црквени сликар' (δάσκαλος), мађер 'манастирски кувар' (μάγερας), клисар 'црквењак' (исп. ἐκκλησιᾶς); мџишија (μαντίον), петраиљ, петријаљ (ἐπιτραχήλιον), стихар (στιχάριον), мишра (μίτρα), камилавка, комилавка, камилајка (καμηλαύκιον), паракамилавка, панакамилавка (παρά, καμηλαύκιον), патарица 'епископски скиптар' (πατερίτσα); јеванђеле (εὐαγγέλιον), минеј (μηναῖον), џсалшир, салтир (ψαλ-

τήριον); летурђија, летурџија 'служба' (λειτουργία), литиџија (λιτή), *parastios* 'помен' (παράστασις), панихида (πανυχίς, πανυχίδα), параклис 'нека молитва' (παράκλησις), *šroifar* (τροπήριον), канон 'црквена песма; црквени декрет' (κανών); метанија (μετάνοια), метанисати 'клањати' (μετανοῶ), амин (ἀμήν); *šamjan*, тамљан, тамњан (θυμίαμα), *miro* (μύρον), миросати (μυρώνω); *anašema*, анашема (ἀνάθεμα), *arastios*, арантос (ἀρατός), исполај на господу 'хвала богу' (εἰς πολλὰ ἔτη); трпеза 'посмртна даћа' (τράπεζα), литургија, летургија, литурђија 'славски и сл. колач' (λειτουργία), поскура 'id.' (προσφορά + προσκομιδή), проскура, поскура 'нафора' (иста етимологија), *nafora*, наора (ἀναφορά), кољиво (κόλλυβον), панахија, панаија 'id.' (Παναχία); *pyšir* (ποτήριον); анвон (ἀμβων), пангар 'сто на којем су у цркви изложене свеће за продају' (πυγγάριον), икона (εἰκόνα), иконос, иконосац (εἰκονοστάσιον), панагија 'медаљон с богородичином сличицом' (Παναγία), темпло 'исто што и иконос' (в. горе; τέμπλον); *polijelej*, палилеј (πολυέλαιος), трикире, трикири (τρικέρι), кандило итд. (κандίλιον); *šivot* (κιβώτιον); аризати 'даривати цркву' (χαρίζω), саландар, сарандар 'милостиња' (σαραντάριον), парусија 'id.' (παρουσία); тримирити, тромирити 'постити на нарочити начин', тримирење 'пост' (τριήμερία), тудоричење 'нарочити пост' (ἄγιος Θεόδωρος); *jeresc*, *jereshik* (ἄρεσις).

8. календар: *marš* (μάρτος), а можда и неки други називи месеца.

Г. ПРИРОДА, ЖИВОТИЊЕ, БИЉКЕ И МАТЕРИЈЕ

1. географски објекти и природне појаве: алока 'долина' (? ἄλοξ), *klisura* (κλεισούρα), вунија 'теснац, кланац' (γωνία), лит, *litišica* 'стрма стена' (? λίθος), *livada* (λιβάδιον; грч.?), игало, ингало (αἰγιάλος), спила, спилва (σπίλαιον) *šlima* 'поплава; надолзак мора' (πλήμμυη), ума 'иловача' итд., умнути се, 'распасти се' (χῶμα), дрмун (δρυνόμας, δρυνών), прнар, прнак 'млада шума' (πυρναίρι, πρναίρι).

2. животиње: хајдар, ајдар (γάϊδαρος), *kamila* (καμήλα), аспида 'змија' (ἀσπίς, ἀσπίδα), *skorpija* (σκορπίος), *kiš* (κίτος), паламида, планда 'риба *relamys sarda*' (πυλαμύδα), муруна 'риба *muræna helena*' (μυρρόνα), ахтапод, атапод, актапод (ἀκταπόδι, ὀκτοπέδι).

3. биљке: *kedar* (κέδρος), *kišaric* (κηπαρίσις), *dafina*, давина 'дрво *elaagnus angustifolia* (δάφνη), *цвекла*, *цикла*, *циква* (σέυτλον, σέυκλον), *васуљ*, *васуљак*, *васуљица* (φασσῶλιον, φασσῶλι), *ориз* (ὄρυζον), *кромид*, *кромити* *лук*, *крумит* (κρομμύδι), *прас*, *праса*; *праз*? (πρίτσον), *миродија*, *мирођија* 'anethum graveolens' (μυροδιή), *пипер* (πιπέρι), *маруља* (μαρούλι), *сусам* (σοσάφι); *крин* (κρίνον), *трандовиље*, *трендофио*, *тренда* (τριαντάφυλλον), *попадица* 'један цвет' (παπαδιά); *калуђер*, *калуђерка* 'врста печурке' (καλόγερος); *паламида*, *паламуда* 'једна трава' (παλαμύδι).

4. разне материје: *haršica* (χαρσί итд.), *јелеј* 'уље' (ἔλαιον), *писа*, *пис* 'катран' (πίσσα), *стипса*, *типса* (στυψίς), *скорија* (σχορία), *косигер* (κοσιτέρας), *рамор*, *брамор* (μάριαρον).

Д. ЧОВЕК

1. делови тела итд.: корам, корм 'трбух, утроба', кормат 'трбушаст', кормата 'трудна' (*κορμός, κορμί*), маље 'длачице' (*μάλλι, μαλλιά* итд.), мустаћи 'бркови', мустакат 'бркат' (*μουστάκι*).

2. човекове телесне функције: гу*ма*ши 'прождирати', гумач 'прождрљивац', гумача 'прождрљива жена' (*γυμνάσιος, γέμιω*), *с*ша*са*ши 'расти, постајати зрео човек' (*φθίνω*); *малакса*ши (*μαλάσσω*), ровит 'слаб, нежан' (*ροφέω*), *ли*ш*са*ши 'црћи' (*λείπω*), цапати 'id.' (*ψοφῶ*); палафаћ 'слина' (*παλαβός*); *ми*ри*са*ши 'осећати или ширити мирис' (*μυρίζω*).

3. болести: кангара 'рак, сифилис' (*κίγκαρρον*), дропљика, трупика, тропљика 'водена болест; туберкулоза' (*ὕδρωπικία*), октика 'туберкулоза' (*ἔχτικα*), залисити 'бити замађијан, поблесавити' (*ζαλίζω*).

4. душевни живот и психологија: харан, аран 'добар' (*χάρις*), каматан 'добар, здрав, јак, способан' (*κάματος*), котобанити се 'бити уображен' (*καταπίνω, κατεπίνω*), палав (*παλαβός*), напарасити се 'бити рђаво васпитан, напуштен' (*παρείω*), *ас*шида 'зла жена' (*ἀσπίδα*), *ши*ранин, *ши*рјанин (*τύραννος*), *варварин* 'дивљак' (*βάρβαρος*), пизметар, пизматар 'свађалица; осветник' (*πείσμα*), јагурида 'тврдица' (*ἀγουρίδα*); аро 'једна погрдна реч' (*χάρος*); хар 'захвалност', арити 'бити захвалан; марити' (*χάρις, χαρίζω*), оратити, орати 'говорити', оратлѣк 'разговор', орљак 'галама' (*χωρατεύω*), *ши*зма 'освета', пизмити се, 'светити се' (*πείσμα*), *ме*ши*ниса*ши 'улизивати се' (*μετανοῶ*), арнисати (*ἀρνησις*), аризовати, арисовати 'допуштати' (*χαρίζω*).

Ђ. РАЗНИ ПОЈМОВИ

1. и менице: фелија, велија, вилија 'кришка' (*φελλί*), ко*ма*д (*κορμιάτιον*), ку*к*ла 'лутка' (*κόκλα*), му*цу*ња 'кожа на лисичјој глави' (*μοῦτσουνον*), па*та*рица 'штап' (*πατερόν, πατερίτσα*);

Арап, Ара*и*н (*Ἀράπης*), Јевре*ј*ин ('Еβραῖος).

2. глаголи: аризовати, арисовати 'даривати' (*χαρίζω*), бурљати (? *μπουρλιάζω*), кумбесати, кумбосати, кумбусати 'сећи' итд. (*κομπέστα*), литросити (*λutrώνω*), *ме*ши*ниса*ши 'клањати се', (*μετανοῶ*), нагу*ма*ши се 'накупити' (*γυμίζω*), партисати 'престати' (*απαρτίζω*), присати 'добро стајати' (о оделу), изгледати, личити (*πρέπω*), проконсати 'користити' (*προκόπτω*), сосати, пресосати 'бити довољно' (*σῶζω, περισσός*), велијати, ис-филати 'исећи на кришке' (*φελλί*).

Е. ГРАМАТИЧКЕ РЕЧИ

архи- (*ἀρχι-*), ела, ела-те (*ἔλα, ἐλάωνω*), ката, ката- (*κατα-*), море, бре (*μωρέ, μπρέ*), пара- (*παρα-*).

Као што се може видети, резултат ове семантичке анализе прилично се разликује од Фазмеровог, који се заснива углавном на материјалу старосрпског књижевног језика. Истина, најјачи грчки утицај остаје и до данас у области православне цркве; али савремени српскохрватски, а нарочито говорни, језик показује јак грчки утицај такође и у области профане цивилизације, у првом реду у области материјалне културе. Није потребно овде поново наводити разне семантичке категорије које то показују; него ћу се задовољити тиме што ћу подвући велики значај Византинаца и њихових потомака за развитак заната у Србији и другим областима источне Југославије (в. напред). Напротив, треба такође констатовати да је њихов утицај сасвим незнатан у области пољопривреде и сточарства, што се објашњава чињеницом да је наша пољопривреда сачувала старе словенске традиције (и с тим у вези и терминологију), а да су у области сточарства главни утицај на нас извршила друга два балканска народа, Румуни и Албанци (о чему такође сведочи терминологија). Најзад, што се тиче разних грана духовног живота, треба истаћи важан удео грчке културе у организацији школства у српским земљама. Али, као што се то види и код Фазмера, грчки утицај никако није ограничен само на културно поље, пошто се налазе и грчке позајмице које означавају сасвим обичне појмове, као напр. делове тела, душевна стања, па чак и граматичке односе.

Завршавајући своје излагање, хтео бих да нагостим будуће задатке ове хеленско-славистичке лингвистичке дисциплине. Они се састоје — наравно — и у новом допуњавању списка позајмица, али још много више у специјалном истраживању географије ових речи, што значи и у теренским испитивањима српскохрватских дијалеката у овом правцу. И може се већ а priori рећи да ће таква испитивања допустити да се утврде изолексе које ће се мање или више поклапати с линијама које обележавају опште појасе византиског утицаја нарочито у Србији и Црној Гори.

СКРАЋЕНИЦЕ

- А = грађа Института за српски језик Српске академије наука.
Вук = Вуков Рјечник.
ГЕМ = Гласник Етнографског музеја у Београду (од 1926).
Елез. = Г. Елезовић, Речник косовско-метохишког дијалекта I-II, Београд 1935—1936.
ZNŽ = Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena (издање Jugosl. akad. у Загребу, од 1896).
ЗТК = М. Смиљковић, Зборник прилога за познавање Тимочке Крајине, Београд (од 1929).
Cor. = F. Cordignano, Dizionario albanese-italiano e italiano-albanese, parte albanese-italiana, Milano 1934.
Мајер, EW = Gustav Meyer, Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache, Strassburg 1891.
Млаз. = С. Младенов, Етимологически и правописен речник на бугарски книжовен језик, Софија 1941.
Ngr. St. = Gustav Meyer, Neugriechische Studien, у Sitzungsberichte der Wiener kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Cl., Wien.
Павл. = Ј. Павловић, Качер и Качерци, Београд 1928.
RJA = Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, на svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
P — K = С. Ристић и Ј. Кангрга, Речник српскохрватског и немачког језика II, Београд 1928.
СДЗ = Српски дијалектолошки зборник, издање Академије наука (Београд, од 1905).
СЕЗ = Српски етнографски зборник, издање Академије наука (Београд, од 1894).
СКЗ = Српска књижевна задруга (Београд, од 1893).
Тах. = А. Таховски, Грчки зборови во македонскиот народен говор, Филозофски факултет на универзитетот, Скопје (1951), Историско-филолошки оддел, пос. изд., кн. I.
Vasm. = M. Vasmer, Die griechischen Lehnwörter im Serbo-Kroatischen, Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Jahrgang 1944, Philosophisch-historische Klasse, Nr. 3, Berlin 1944.
Štok. = M. Rešetar, Der Stokavische Dialekt, издала Balkancommission, Wien 1900.

Извори који се мало употребљавају наведени су у тексту под својим пуним називом.

LES EMPRUNTS LINGUISTIQUES DU NEOGREC ET GREC MOYEN EN SERBO-CROATE CONTEMPORAIN

Ivan Popović

La grande influence linguistique, et surtout lexicale, du néogrec et du grec moyen sur certaines langues balkaniques est un fait connu déjà depuis longtemps, grâce aux travaux de Vasmer, de Matov, Mladenov, G. Meyer, Jokl et autres savants. On sait aujourd'hui que les langues modernes bulgare, roumaine, albanaise et turque contiennent un grand nombre d'emprunts linguistiques néogrecs et grecs moyens, et dans ces dernières années fut étudiée aussi l'influence grecque sur la langue macédo-slave par A. Tahovski.

On était, cependant, beaucoup moins averti sur l'état de choses dans le serbo-croate moderne. En 1944 parut l'oeuvre fondamentale du grand connaisseur des problèmes linguistiques helléno-slaves M. Vasmer *Die griechischen Lehnwörter im Serbo-Kroatischen*; mais cette étude considère en général la langue *serbe littéraire ancienne*, et très peu le serbo-croate populaire actuel. Une étude systématique des emprunts néogrecs et grecs moyens dans le serbo-croate contemporain restait, donc, toujours à faire. C'est pourquoi l'auteur s'est proposé d'étudier ici précisément cette question.

Mais pour le serbo-croate, les choses ne sont point aussi simples que pour les deux autres langues slaves méridionales, le macédo-slave et le bulgare. Quoique langue très apparentée au bulgare et au macédo-slave, le serbo-croate tient — surtout au point de vue du problème de l'influence de la δημοτική — une place à part, et cela pour des raisons géographiques. Tandis que les deux langues-soeurs subissent l'influence grecque populaire directement, cette influence s'effectue au cas du serbo-croate souvent *par l'intermédiaire* du bulgare et particulièrement du macédo-slave. En d'autres termes, le serbo-croate est géographiquement séparé du grec par d'autres langues slaves. Et c'est précisément pour cette raison que les mots grecs populaires en serbo-croate ont une plus grande valeur que les emprunts grecs en macédo-slave ou en bulgare. Si l'on trouve un mot grec *vraiment populaire* en serbo-croate, c'est qu'il a prouvé un plus haut degré de pénétration que ne l'ont fait d'autres mots grecs attestés en bulgare et en macédo-slave et inconnus en serbo-croate.

Or, M. Vasmer est devenu, dans ces derniers temps, un peu sceptique quant à l'influence grecque „vulgaire“ sur la langue serbo-croate. Il croit aujourd'hui que presque partout (exception faite du bulgare et du macédo-slave), même en serbo-croate, règne plutôt une influence grecque savante, ce qui doit être juste en général. Un examen de son glossaire montre, du reste, que sur environ 800 thèmes d'origine grecque en serbo-croate — environ 550 en sont savants, et seulement 250 thèmes environ sont usités dans la langue populaire. Et même parmi ces derniers, un nombre d'environ 50 thèmes s'est infiltré dans la langue serbo-croate par l'intermédiaire du roman ou du turc.

Mais les résultats de M. Vasmer sont dus dans une mesure considérable au *choix des sources*: c'est qu'il étudie, comme il a été déjà mentionné, presque exclusivement la langue littéraire ancienne. S'il avait pu puiser le matériel dialectologique serbe (c'est-à-dire celui des dialectes parlés en Serbie), le pourcentage d'emprunts grecs vulgaires de son glossaire aurait été sans aucun doute plus élevé. Malheureusement, les recherches dialectologiques serbo-croates sont développées d'une manière insuffisante, précisément dans les contrées où l'influence grecque fut la plus intense: en Serbie proprement dite. Surtout la lexicographie géographique concernant les pays yougoslaves *orientaux* est jusqu'à présent presque inexistante. C'est pour cette raison que l'auteur de la présente étude a du s'adresser aux publications ethnographiques, afin d'obtenir le matériel qu'il expose.

Son intention fut de montrer: a) qu'il est bien possible d'augmenter la liste des emprunts néogrecs et grecs moyens en serbo-croate, b) que les emprunts populaires sont plus nombreux qu'il n'en ressort des recherches faites jusqu'à présent et c) que l'influence grecque récente embrasse d'une façon considérable aussi la *vie matérielle quotidienne*, et non seulement l'Eglise orthodoxe et l'administration de l'Etat.

Pour atteindre ce but, il fallait, bien entendu, rechercher avant tout les circonstances lexicales de la Serbie proprement dite, et spécialement celles de l'Est et du Sud de la Serbie. Deux raisons principales le suggéraient. Tout d'abord, ce sont les circonstances géographiques mentionnées qui l'imposent, les dialectes serbo-croates étant en contact avec le macédo-slave et le bulgare (ainsi qu'avec le roumain et l'albanais), langues fortement influencées par le néogrec, sur le territoire de la Serbie. Secondairement, aux raisons géographiques viennent se joindre des raisons historiques et culturelles. Surtout les contrées orientales et méridionales de la Serbie prirent part au développement de la civilisation „balkanique“ urbaine, à côté de la Grèce, de la Bulgarie et de la Roumanie. Cette symbiose balkanique se manifesta — entre autre — aussi dans le domaine linguistique, et les dialectes de la Serbie Orientale et de la Serbie Méridionale partagèrent le développement des balkanismes spécifiques avec les langues bulgare, macédo-slave, grecque, roumaine et albanaise, — fait bien connu (v. Sandfeld), mais pratiquement négligé par les étymologistes étudiant les emprunts grecs en serbo-croate. Il est, cependant, très concevable que le même milieu dut conditionner les mêmes ou à peu près les mêmes échanges lexicaux, ce qui vaut surtout pour les emprunts au grec, représentant dans la plupart des cas des termes de civilisation par excellence. En un mot, si l'on veut chercher les emprunts néogrecs en serbo-croate, il est le plus correct — au point de vue de la méthode — de les chercher d'abord en Serbie. C'est justement ce qu'a fait l'auteur.

En se basant sur différentes études ethnologiques serbes (et quelquefois aussi croates), il a pu compléter en plusieurs directions la liste dressée par M. Vasmer. Tout d'abord, il a constaté un certain

nombre d'emprunts néogrecs inconnus jusqu'à présent aux étymologistes. Il a pu, ensuite, attester l'existence dans des parlers modernes serbo-croates d'un certain nombre d'emprunts néogrecs et grecs moyens, indiqués par Vasmer exclusivement comme existant dans le vieux serbe littéraire. Il va sans dire que l'oeuvre de Vasmer servit de base pour ce travail. Enfin, il était aussi possible de compléter, dans nombre de cas, les indications de Vasmer concernant la géographie et la signification de certains mots, ainsi que de constater des variantes phonétiques et morphologiques jusque là inconnues.

La liste alphabétique composée par l'auteur contient 138 articles, concernant les emprunts, tant directs qu'indirects.

Voici les mots ne figurant pas dans le glossaire de Vasmer: *akor* 'verrat non châtré' (ἄκουρος), *angarija, garija* 'corvée' (ἀγγαρεία), *ariti* 'être reconnaissant' (χαρίζω), *aro* 'une expression péjorative' (χάρος), *bucak* 'sorte de vase' (μπουτσάκι, par l'intermédiaire de l'alb. *bucak*), *buklija* (μπουκλί), *burĭati* 'troubler un liquide' (de μπουρλιάζω?), *capati* 'crever' (ψοφῶ), *civun* 'tube' (σίφων, σιφόνι), *crĭga* 'couverture etc.' (τσέργα), *čepariz, čeperiz* (de κπαρίσι, par l'interm. de l'alb. *qeparis, qeperiz*), *česar* 'empereur' (Καίσαρ), *čirica* 'serviteur d'un bourgeois' (κῆρ, κῆρις), *disage, disazi* (δισάκι), *dropĭka, tropĭka* 'hydropisie, tuberculose' (ὕδρωπικιά), *fandač* 'torche', *handáč* 'fagot' (βαντάκι), *fira* 'gerzeau' (φύρα), *furĭna, vurĭna, furma* 'four' (φούρνα), *gumati* 'dévorer', *nagumati se* 'accaparer' (γέμω, γινομίζω), *inka, vinka, funija, vunija* 'entonnoir' (χώνω, χωνί), *ispolaj* 'bonne chance etc.' (εις πολλά ἔτη), *janikara* 'un monstre féminin' (γυναικάρα), *jeremičak* 'une fleur alpine' (ἐρημικός), *kacija* 'pelle à feu' (κατσι), *kakarizati* (de *κακαρίζω*, transmis par l'alb. *kakariz*), *kamatan* 'brave, bon etc.', *kamatovati* 'travailler' (κάματον etc.), *kangara* 'cancer, syphilis' (κάγκαρον), *kokalo* 'os' (κόκκαλον), *koran* 'cuisse de poulet' (κόπανον, κόπανος), *koram* 'ventre' et dérivés (χορμός), *kostadinka* 'monnaie antique' (du nom de l'empereur Constantin le Grand), *kundra* 'sorte de chaussure' (de *κουντούρα*, transmis par l'alb. *kundër*), *lausa* (λεχοῦσα, λοχοῦσα), *lit* 'étaminé' et dérivés (λιτός), *mesal* 'nappe' (μεσάλι), *mucuĭna* 'la peau sur la tête du renard' (μούτσουνον), *oratiti* 'parler' et dérivés (χωρατεύω), *palafáč* 'morve' (de *παλαβός*), *paraandeo* (παραάγγελος), *para-* (παρα-), *parasina* 'vigne abandonnée', *naparasiti se* 'être corrompu, mal élevé' (παρεάω), *pelekariti* 'faire, construire' (πελεκῶ), *peza* 'entremetteuse' (de *παίζω*), *pilica* 'colonne' (πύλη), *pisa, pis* 'poix' (πίσσα), *prnar, prnak* 'forêt' (πουρνάρι etc.), *pučerica* 'sorte de vase' (ποτήριον), *somun, samun* (ψωμί), *sosati* 'suffire' (σώζω etc.), *srma* (σύρμα), *stasati* 'mûrir, croître etc.' (φθάνω), *stasina* 'hangar' (? στάσις etc.), *talas, talaz* 'onde' (θάλασσα, transmis par le turc), *trivonj, trvoĭ* 'scie' (πρίονι), *tudoričene* 'jeune particulier' (ἄγιος Θεόδωρος), *uma* 'sorte d'argile' (χῶμα), *vapcati* 'peindre' (βάπτω), *vasuĭ* (φασσόλι, φασσόλιον), *zalisiti* 'avorter, échouer' (ζαλίζω), *zid, žiž* 'sorte de vase servant à mesurer les liquides' (ζύγι), *zunica* 'ceinture' (ζωνίτσα).

Les mots suivants (connus par Vasmer du vieux serbe) sont attestés ici comme existant dans les parlers modernes (ou en s. -cr.

littéraire): *arizovati* et variantes 'faire un don', *orisnica* 'une fée déterminant le sort des nouveaux-nés' (χαρίζω), *arhi-* (ἀρχι-), *avlija* (αὐλή), *dikela*, *dikiža* 'sorte de gaule' (δικελλα), *izograveno* 'orné' (ζωγραφίζω), *jelej* 'huile' (έλαιον), *jeris* 'hérésie' (en s.-cr. litt. mod.; αἵρεσις), *kata* 'chaque' (κατά), *kedar* (κέδρος), *kiparis* (κοναρίσι), *klisar* 'sacristain' (cf. ἐκκλησία), *kotobaniti se* 'se comporter comme un chef, avec beaucoup de vanité' (κατεπάνω, καταπάνω), *mader* 'cuisinier au couvent, sacristain, serviteur' (μάγειρος), *palata* 'belle maison' (παλάτι), *petrijač*, *petrijač* 'chasuble' (ἐπιτραχήλιον), *piktije*, *pihtije* 'gelée de viande' (πηκτί, πηκτική), *pizmetar* (πεισιματάρης), *plaka* 'ardoise scolaire' (πλάκα), *stih* 'vers' (στίχος; mot du s.-cr. litt.), *stomna*, *stovna* 'cruche' (στάμνα), *varvarin* 'barbare' et dérivés (βάρβαρος; mot. litt.).

Le reste se rapporte aux indications géographiques, sémantiques etc.

Si l'on fait abstraction des emprunts indirects, la liste de Vasmer (toujours concernant le s.-cr. contemporain) est augmentée de 250 à environ 350 thèmes empruntés directement au grec.

La liste alphabétique exposée, l'auteur a tâché d'établir les catégories sémantiques en lesquelles se divisent les emprunts néogrecs et grecs moyens en serbo-croate moderne. Il a mêlé donc les étymologies établies par lui à celles relevées déjà par Vasmer, et il a rangé les mots au point de vue sémantique. Quoique la liste ne soit pas, bien entendu, définitive (les fouilles futures l'augmenteront sans aucun doute), les lignes principales qui se dessinent dans ce matériel sont quelque peu différentes de celles qui ressortent de l'analyse du glossaire de Vasmer. Il est vrai que l'Eglise orthodoxe reste le domaine où l'influence grecque fut la plus considérable; mais voici que la vie matérielle est aussi très bien représentée, et surtout les divers métiers. En revanche, l'influence des Grecs sur l'agriculture et l'élevage dans les pays parlant serbo-croate est presque nulle: c'est que l'agriculture est un bien slave hérité des ancêtres, tandis que l'élevage fut influencé en premier lieu par les Roumains et les Albains. Parmi les notions concernant la vie spirituelle des Serbes, il faut, enfin, mettre en évidence la part de la culture grecque dans l'organisation des écoles dans les pays serbes (cf. *daskal* = δάσκαλος, *madistor* = μαγίστωρ, *plaka* 'ardoise' = πλάκα, *skamlija* 'banc d'école' = σκαμνίον etc.).